

**MIRNA REINTEGRACIJA
HRVATSKOG PODUNAVLJA
- ZABORAVLJENI
MIROVNI PROJEKT?**

MIRNA REINTEGRACIJA
HRVATSKOG PODUNAVLJA - ZABORAVLJENI
MIROVNI PROJEKT?

Friedrich-Ebert-Stiftung
Europski dom Vukovar

Vukovar 2015.

© Friedrich-Ebert-Stiftung

Izdavač:
Friedrich-Ebert-Stiftung, ured za Hrvatsku, www.fes.hr
Europski dom Vukovar, www.edvu.org

Za izdavača:
dr. Max Brändle
Dijana Antunović Lazić

Urednica:
Dijana Antunović Lazić

Grafička priprema:
Vesna Ibršimović

Tisk:
Gaea studio d.o.o.

Tiskano u 300 primjeraka.

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu
Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 000908882.

ISBN 978-953-7043-55-1

SADRŽAJ

dr. sc. Lana Mayer PREDGOVOR	5
mr. sc. Šura Dumanić PREDGOVOR: VUKOVAR ILI PAŽLJIVI HOD PO STAKLU	6
Joško Morić U POTRAZI ZA UČVRŠĆIVANJEM MIRA U ISTOČNOJ SLAVONIJI	12
Dragan Crnogorac ZNAČAJ OSTVARIVANJA KRAJNJEG CILJA MIRNE REINTEGRACIJE – USPOSTAVLJANJE TRAJNOG MIRA	21
Hartmut Cohrs PREPREKE NA PUTU PREMA INTEGRACIJI, SAVJETI ZA POBOЉШАЊЕ SITUACIJE	25
Vesna Škare-Ožbolt NAJAVAŽNIJE MJERE KOJE TREBA PODUZETI ZA OSTVARIVANJE CILJEVA MIRNE REINTEGRACIJE	29
Branko Jurišić U KOJOJ SU MJERI NA PODRUČJU VUKOVARA OSTVARENİ CILJEVI MIRNE REINTEGRACIJE?	33
Per Vinther EUROPSKE VRIJEDNOSTI KAO TEMELJ ISKRENOG POMIRENJA	39
Gordan Bosanac ULOGA NEVLADINOG SEKTORA U PROCESU MIRNE REINTEGRACIJE	44

PREDGOVOR

dr. sc. Lana Mayer
Predsjednica Europskog doma Vukovar

Mirna reintegracija je presedan, najuspješnija mirovna misija UN-a i hrvatski (vukovarski?) brand koji trebamo isticati kao vrijedno postignuće. Vodeći se mislima koje su se kretale u tom smjeru Europski dom Vukovar započeo je obilježavanje godišnjice mirne reintegracije organiziranjem okruglog stola kako bi se istaknuo značaj ovog pothvata te kako bi se pažnja građana Vukovara – sudionika ovog mirovnog procesa – usmjerila na pozitivan ishod mirne reintegracije. I upravo su se te misli vodilje kristalizirale na ovogodišnjoj manifestaciji, te su od gotovo svih govornika izrečene i istaknute kao značaj mirne reintegracije.

Obzirom na medijsku sliku grada koja se prezentira u zemlji i asocijacije vezane uz Vukovar, vlada dojam da su građani Vukovara, a i Hrvatske općenito zaboravili ili zanemarili mirnu reintegraciju kao uspješan mirovni projekt. Ona, međutim, treba zauzimati važno mjesto u kulturi sjećanja, a kao dio nedavne prošlosti i povijesti, i ona je predmet suočavanja s prošlošću. Obzirom da se Europski dom Vukovar u svom dugogodišnjem radu posvetio i ovom zadatku putem prevladavanja traume i razvoja dijaloga, okrugli stol na temu mirne reintegracije, a povodom godišnjice „završetka“ tog procesa – koji, kao što su naši gosti izjavili, nikako nije mogao biti završen u tom trenutku, nego tek započet, dio je našeg rada i nastojanja, te put ka ostvarivanju cilja otvorenog dijaloga i rekonstrukcije zajednice. Ovom manifestacijom želimo dati mogućnost ključnim sudionicima tog važnog procesa da i iz današnje perspektive i sagledajući šиру sliku prošlosti i sadašnjosti govore o mirnoj reintegraciji i njezinom značaju za Hrvatsku i Vukovar tada i danas. Koji su bili propusti? Koje su bile prednosti? Što još možemo naučiti iz toga? Koja pitanja valja razriješiti, a koje odgovore možemo ponuditi i izvan granica naše zemlje?

Uloga Europskog doma Vukovar u naglašavanju značaja ovog mirovnog pothvata primjer je *bottom up* pristupa, koji dakle kreće od struktura takoreći pri dnu, a nije propisan s vodećih pozicija, što u svijetu nije rijetka pojava u kontekstu suočavanja s prošlošću i značaja upravo civilnog sektora u tom procesu, ali ne smije biti jedina. Stoga ovim manifestacijama radimo na tome da važnost mirne reintegracije bude prepoznata u široj zajednici, na lokalnoj i nacionalnoj razini, te da potaknemo druge dionike i političke aktere na organiziranje sličnih događanja i nastanak odgovarajućih zapisa koji će biti od značaja za širu javnost.

PREDGOVOR:

VUKOVAR ILI PAŽLJIVI HOD PO STAKLU

mr. sc. Šura Dumanić

Kada utihnu ratni bubnjevi, detonacije i rušenja, kada se „zakopaju ratne sjekire“, nastaje li mir? Nastoje li se ljudi iscrpljeni ratnim stradanjima, shrvani bolom, često bez doma i prihoda, prepuni bola i straha, oporaviti i uspostaviti mir? Živjeti u slozi? Naučiti lekcije i ne ponoviti pogreške iz prošlosti? I pitanja i odgovori imaju svoju logičku ispravnost, no na žalost, život ne ide takvim tokom. Primjer Vukovara i Podunavlja, skoro dva desetljeća nakon provedbe Erdutskog sporazuma o mirnoj reintegraciji, potvrđuje takvu upitnost.*

Jedna od najuspješnijih mirovnih operacija u povijesti Ujedinjenih naroda našla se pod upitnikom, proces pomirenja i obnove zajednice u ozbilnjom je zastoju. Krivci su manje-više poznati. Ali odgovornost je na svima. Stoga govoriti, pisati, razgovarati na ovu temu ima smisla, što potvrđuju i okrugli stolovi svakog 15. siječnja**, ne samo u znak sjećanja na projekt mirne reintegracije nego i radi analize stanja i razgovora o problemima nastalima nakon rata i mirovnog sporazuma te potrage za nužnim rješenjima.

Okrugli stol je do sada okupio mnoga eminentna imena, sudionike samih mirovnih pregovora, uz udruge i građane Vukovara, koji nastoje iznijeti aktualne (i akutne) probleme i pomaknuti se bliže cilju postavljenom u budućnost: prema pomirenju, izgradnji nove zajednice, razvoju i prosperitetu. I svake godine zaključuje se isto – zastoj procesa nakon odlaska UNTAES-a i preuzimanja područja od strane hrvatskih vlasti i institucija. Sjena nacionalnih podjela pala je ponovno poput željezne zavjese na grad i okolno područje, zavjese koja postaje sve nepropusnija za pulsirajuće bilo života, zbog čega su iz ovih krajeva učestale migracije, posebno odlazak mladih ljudi.

DODATNA VIKTIMIZACIJA ŽRTVE

Vukovar je na neki način pokazatelj stanja u cijelom društvu – pokazatelj dokle se stiglo u razvoju, dokle se stiglo s obnovom (povjerenja), dokle se stiglo s demokratizacijom i

---

*Sporazum o mirnoj reintegraciji hrvatskog Podunavlja provodio se uz međunarodnu asistenciju i pomoć od 15.1.1996. do 15.1.1998., uz učešće obiju zaraćenih strana, međunarodne zajednice i brojnih mirovnih udruga.

**2012. godine na inicijativu Grada Vukovara Europski dom Vukovar je organizirao prvi okrugli stol o mirnoj reintegraciji. Od 2013. godine njemačka Zaklada Friedrich Ebert (FES) je prepoznala značaj ove teme te u partnerstvu s EDVU sudjeluje u provedbi ovih diskusija.

političkim promjenama. Ali on je i ekstremalni primjer umjetnoga političkog održavanja politike temeljene na „nacionalnom interesu/ima“, koja se u vukovarskoj postratnoj situaciji pokazuje potpuno neproduktivnom, čak štetnom i blokirajućom po društveni razvoj.

Vukovar je grad koji je u novijoj povijesti najviše stradao u ratnim razaranjima, njegovo stanovništvo je raseljeno, desetkovano, zatvarano, maltretirano, nestalo, dijeljeno i podijeljeno, grad-žrtva kojem se samo formalno priznaje takav status. U stvarnosti on je u postratnom razdoblju politički najeksploatiraniji grad, a i ekonomski – tu su cijene među najvišima u Hrvatskoj, mladi odlaze „na pečalbu“ u vrijeme sezone, tvornice su razorene, stopa nezaposlenosti visoka... Euforija oko postavljanja čiriličnih natpisa pokazala je svu brutalnost ove situacije, koju je tek odluka Ustavnog suda uspjela zaustaviti. Privremeno.

Umjesto zaluženog mira, ulaganja u obnovu zajednice i ekonomski razvoj, ovdje se neke političke snage očevidno upinju održati podjele, održavati razdor i onemogućiti pomirenje, nanovo žrtvujući mir i prosperitet grada i građana, kao i cijelog Podunavlja, za svoje uskogrudne interese.

Grad se opire koliko više može. Mnoge građanke i građani Vukovara, mladi, civilne udruge i drugi, nastoje ili prešutjeti ovakve izazove ili na njih odgovoriti vlastitim udruživanjem. No, sve je to do sada bilo preslabo. Promjene moraju biti institucionalne, Vukovar treba biti zaštićena zona poput enklave Brčko u Bosni i Hercegovini, enklave koja zbog takvog statusa bilježi najbolji razvoj u susjednoj zemlji. Vukovar je zaslužio ne biti više žrtvom! Vukovar je zaslužio status izvan naših političkih podjela jer su one za njega pogubne budući da je slab, ranjen, grad-žrtva rata. On zaslužuje pjetet, nježno i pažljivo upravljanje – i podršku takvom upravljanju cijele države, a ne političke slonove u staklarskoj radnji.

Ali, Vukovar i Podunavlje zaslužuju i više od svega ovdje nabrojanog. O tome svjedoče poruke iz svijeta koje je na posljednjem okruglom stolu prenio mirovni aktivist Gordan Bosanac:

...Stoga, značaj mirne reintegracije nije samo na nacionalnoj razini već i u svjetskom kontekstu. Pomalo me je zaprepastilo, zbunilo, ali i učinilo da se osjećam počašćeno što nas ljudi iz Ukrajine mole da dodemo do njih ili ih pozovemo k sebi kako bismo popričali o situaciji koju oni imaju s Rusijom. Kao što je to bio slučaj s Vukovarom, tako je i s Ukrajinom – mediji serviraju razne slike i stavove o tome što se dogodilo ili nije. Naš model mirne reintegracije bez sumnje je model koji će Ukrajina morati početi proučavati... Vukovar ima razloga ponositi se, a ne nastaviti biti tužnom žrtvom rata i prošlosti.

TKO JE UISTINU DRUGI

Os oko koje se vrti ta ponovna viktimizacija, posvemašnja blokada i povremeno paraliziranje grada jest vječna priča o „onim drugima“, koji su zli, pogrešni i grešni. Naravno, riječ je o stereotipima i mehanizmima „proizvodnje neprijatelja“. To su presnažni mehanizmi (skoro atavizmi) koji sežu duboko u antropološku povijest ljudskog razvoja, nije ih lako savladati niti odagnati. No svijest zajednice raste. Vukovar je došao na razinu svijesti, a prije svega zbog očitih političkih manipulacija, kada se njegovi stanovnici pitaju: „Pa tko je doista nama onaj Drugi?“ Jer su se jednostavno svi našli u istom prostoru neimaštine, nesigurnosti, straha

za svoju djecu i potomke... S druge su strane političke grupacije koje se dogovaraju o podjeli vlasti i nemaju veliki interes za promjenu političkog modela.

Jasnije govoreći, riječ je o dva fenomena koja su životno suprotstavljena: na jednoj je strani „zajednica“ – koja još nije obnovljena ili uspostavljena, u rudimentarnim oblicima, koja se s mukom opire potpunom razbijanju i uništenju, a s druge strane dosta čvrst i žilav sustav političkih i administrativnih institucija čiji interesi gutaju i apsorbiraju istinske interese ove male zajednice.

Ovdje je možda zgodan trenutak da se prisjetimo i nekih drugih iskustava (npr. obnove Njemačke nakon stradanja u Drugome svjetskom ratu, o čemu govorи i piše počasna predsjednica Europskog doma Vukovar dr.sc. Ljiljana Gehrecke). Naime, traume rata i političkih manipulacija snažno pogadaju svaku osobu, grupu, kao i zajednicu u cjelini. Rad na rješavanju trauma je rad na pomirenju – i evo pitanja: zašto se to u Vukovaru ne čini na sustavan, organiziran i profesionalan način? Uz to, zašto se ne angažiraju brojne udruge koje imaju iskustva rada s djecom i civilnim žrtvama rata kako bi društvo „ozdravilo“ te bi tek time napredak zajednice bio moguć? Nije li to prvenstveni zadatak onih koje građani biraju na izborima? Nije li to prvenstveni zadatak institucija koje su premrežile zemlju pa i ovaj grad? Sve dok ne poduzmu takve, uistinu iskrene i ispravne mjere, imamo pravo sumnjati u to da ovakva situacija pogoduje njihovim parcijalnim interesima te da je nastoje održati nepromijenjenom.

Ovo su svakako teme za stručne, znanstvene konferencije i razmatranja, a kojih ovim povodom manjka u Vukovaru. Stoga se i mogu provlačiti proizvoljne ocjene (na koje je ukazao posebni izaslanik Europske komisije u RH Per Vinther) kako smo još uronjeni u 500 godina dugačku povijest sukoba. Ali i 500 godina suživota – dodajmo! Imali smo više suživota, miješanih brakova, prijateljstava, zajedničkog života nego mnogi drugi narodi u Europi. To nije naslijede koje se olako baca u ropotarnicu. Naprotiv, to je naslijede koje tek treba revalorizirati i ono najbolje sačuvati za budućnost sebi i drugima.

SNAGA MIRA

No jedno je izvjesno i zajedničko za obje ovdje spomenute „strane“ (zajednicu i institucije) – one su postale poprilično (ili potpuno?) indolentne na ostavštinu mirne reintegracije Podunavlja. Jer, danas, godinama nakon tog događanja, koji su prekrile mnoge nedrće i drugačija sjećanja, vrijeme je da se zapitamo:

- Jesmo li mirnu reintegraciju Podunavlja upisali u svoje povijesno naslijede?
- Jesmo li izgradili svijest o važnosti i prednostima, o civilizacijskoj premoći mirovnog rješenja?
- Jesmo li spremni u svijetu promovirati ovaj model kao jedno društveno, ljudsko postignuće?
- Konačno, jesmo li uopće svjesni povijesnog bogatstva kojim raspolažemo, a koje nam je donijelo iskustvo mirne reintegracije Podunavlja?

Jesmo li skoro dva desetljeća nakon toga procesa doista svjesni njegova povijesnog značaja (i značenja) i jesmo li na toj razini svijesti koja ovakvu jednu tekovinu može demokratski apsorbirati, sukladno njoj graditi nove odnose i život stanovništva, te ići još i korak dalje – promicati je kao model pomirenja i prevencije u današnjem svijetu punom konflikata?

Naime, što se dogodilo od trenutka obećavajućeg potpisivanja Erdutskog sporazuma i nadanja u bolju budućnost do danas, kada npr. u svome izlaganju jedan od sudionika procesa mirne reintegracije Branko Jurišić kaže:

...Međutim, posljednjih godinu i pol dana nakon ulaska Republike Hrvatske u Europsku Uniju, situacija u Vukovaru podsjeća na situaciju prije početka mirne reintegracije. Sve vrijednosti i postignuća mirne reintegracije dovode se u pitanje, čemu sav taj napor i trud ako se sada, prema onome što vidim i čujem, slavi rat, a ne mir. Prisutan je govor mržnje, a visoki standardi poštovanja ljudskih prava su upitni. Erdutski sporazum, mirna reintegracija i sve na čemu se u to doba radilo, sva dosadašnja postignuća, nepravedno se stavljuju u drugi plan. U gradu Vukovaru funkciranje pravne države postalo je problematično...

S time se slaže Hartmut Cohrs, tadašnji voditelj vukovarskog ureda Misije OESEN-a u RH, koji kaže:

Hrvatska bi, pogotovo sada kao članica EU, trebala stvoriti drukčiju klimu razumijevanja, oprosta i zajedničkog života! Sve stranke – nevažno kojeg stava – moraju se moći nositi s time. Vukovar se uspješno izdiže iz ruševina, ali bez povezivanja svih društvenih i političkih snaga, bez truda za čovjeka Vukovar će ostati ljupki grad, ali ipak grad traumatiziran ratom i podložan psihičkim oboljenjima.

I to nakon što je obnova bila krenula! Nakon što je Vukovar počeo poprimati predratne oblike, a stanovništvo se počelo vraćati kućama nakon četiri godine progona, kada su dvije zajednice počele novi život... Ova i druge diskusije ukazale su na „bolna mjesta“ koja se ne rješavaju, a koja predstavljaju stalne izvore frustracija i poticanja nezadovoljstva i podjela na ovom području.

U svima njima se, naime, osjeća napor da se probije politička blokada koja je (iz uskih stranačkih i grupaških) razloga nalegla na ovaj dio Hrvatske, manipulirajući ratnim žrtvama i nacionalnim interesima, te na taj način osudila cijelo Podunavlje, s Vukovarom u središtu, na posvemašnju stagnaciju. Zajedničko svim diskusijama i referatima i kritičko je stajalište prema takvim političkim opcijama i manipulacijama, premda ostaje nedorečeno u nedostatku jasnih argumenata i iz pijeteta prema stradanjima ovog kraja. Vukovar i Podunavlje zaslужuju mir, zaštitu od narušavanja postignute obnove života, poštovanje i pijetet. Stoga nam se čini uputnim poslušati mišljenje Vesne Škare-Ožbolt*, predstavnice hrvatske Vlade u tadašnjim mirovnim pregovorima, koja također svjedoči o zastolu u mirovnoj reintegraciji, i osvrće se na aktualne političke procese:

---

*Vesna Škare Ožbolt - tadašnja Predsjednica Nacionalnog odbora za uspostavu povjerenja i normalizaciju odnosa na ratom oštećenom teritoriju RH i Savjetnica predsjednika Republike Hrvatske za politička pitanja

...Treba graditi socijalnu mrežu međuljudskih odnosa. To je jedan vrlo težak i osjetljiv proces. I kad je staklo razbijeno, po njemu treba polako i pažljivo hodati kako bismo se što manje porezali. Nažalost, prošle godine protutnjali po staklu koje je tek slomljeno i vidjeli smo posljedice. Ustavni sud je prošle godine zaustavio nezadovoljstvo i negativnu energiju koja se počela širiti ovim dijelom Hrvatske...*

Mnoge su diskusije ranije a i ove godine vodile istome – potrebi da se podrže obični građani i građanke Vukovara, njegova mladost i djeca, u nastojanjima da nadišu podjele i da svoju energiju usmjere na izgradnju zajednice, suradnju, obnovu grada i privrede, prosperitet. Međusobno povjerenje je potka, temelj svake zajednice, od obitelji nadalje. Na tu kartu trebaju zaigrati sami građani i građanke, i to bi bila vrata jedne nove budućnosti. Za početak, evo jedna mala ideja, prijedlog koji se provlači kroz više diskusija i građanskih inicijativa: izborimo se da 15. siječnja, Dan mirne reintegracije, postane i praznik! To bi bio najbolji odgovor, otpor pokušajima podjela i izazivanja sukoba. Ili, riječima jednog od aktivnih sudionika i onih koji su na terenu provodili Erdutski sporazum, Joška Morića**:

Nije nas reintegrirao Klein, reintegrirali smo se sami, neće nas reintegrirati Brisel, integrirat ćemo se sami ili se nećemo integrirati.

Možda ove riječi zvuče poput floskule, ovako izdvojene iz cjeline teksta. No u ovom zborniku nalaze se integralni tekstovi svih izlaganja, toplo preporučujem njihovo čitanje. I čitanje, kao i razmišljanje o svakom pasusu svojevrstan je doprinos, posvećenost tome postavljenom cilju – integraciji, obnovi ili, bolje rečeno, novoj izgradnji vukovarske i podunavske zajednice, na temeljima razumijevanja, povjerenja, iskrenosti i međusobnog poštovanja.

---

* Misli se na dogadjanja vezana uz postavljanje čiriličnih natpisa u Vukovaru 2014. godine.

** Joška Morića - tadašnji potpredsjednik Nacionalnog odbora za uspostavu povjerenja i pomoćnik ministra unutarnjih poslova RH

U POTRAZI ZA UČVRŠĆIVANJEM MIRA U ISTOČNOJ SLAVONIJI

Joško Morić

Poštovane dame i gospodo, dobar dan!

Pridružujem se čestitkama za obje obljetnice, jedna važnija od druge, kako se tko od nas intimno odluči. Zahvaljujem organizatorima na pozivu za sudjelovanje na ovome okruglog stolu i, nadam se, pozivu da nešto doprinesem. Možda su nadanja prevelika.

Rijetko sam za ove obljetnice u Vukovaru. Svake sam godine u Vukovaru, ali za obljetnice rijetko. Organizatori znaju, više od mene, zašto sam rijetko. Organizator ovoga Okruglog stola od mene očekuje da kao aktivni sudionik procesa mirne reintegracije, dionik operativnog menadžmenta, ali i političkog odlučivanja, podsjetim u kakvom političkom, sigurnosnom, socijalnom, društvenom kontekstu se odvijala i dovršila mirna reintegracija.

Ne volim čitati i to u načelu ne radim, ali prije nekoliko godina u povodu obljetnice organiziran je znanstveno-stručni skup na temu dosega mirne reintegracije, kad sam bio pozvan da održim predavanje. Organizatori ovoga okruglog stola zamolili su me da to što sam tada govorio, ako je moguće, kažem i danas, jer su procijenili, vjerujem, da je ono što sam govorio prije nekoliko godina u jednakoj mjeri aktualno i danas. Zato mi oprostite što ču se poslužiti tim pisanim konceptom.

Nadmetanje pločama u Vukovaru i oko njega nije prvo, nego treće nadmetanje. Naglasak je na treće, dakle, hoću reći da smo iz prva dva nadmetanja malo toga naučili. Tolerancija se dijeljenjem množi, nažalost, netolerancija se još brže množi. Kao sudionik mirne reintegracije, neću o tome ni znanstveno ni stručno, nego ću svjedočiti o iskustvima stečenim načelom vlastite kože. Govorit ću vam na konkretnim primjerima kako smo svjesno i namjerno gutali žabe da se ne bismo doveli u situaciju ozbiljnih problema s krokodilima. Žabe i krokodili su figura, nemaju etničko podrijetlo ili, ako želite, u ovoj mojoj figuri imaju sva etnička podrijetla. Dakle, kakav je to bio kontekst u kojem smo krenuli pa provodili i onda dovršili reintegraciju, ako je ona dovršena.

Najava da će se problem okupacije hrvatskog Podunavlja riješiti mirnim reintegriranjem u Republici Hrvatskoj dočekana je s nevjericom. Nakon pobjedonosnih Bljeska i Oluje, mali broj građana, a posebno branitelja, video je valjani razlog za mirnu reintegraciju. Naprotiv, većina

je vidjela samo “nevaljani” razlog – pritisak međunarodne zajednice. Suradnja lokalnih Srba i Hrvata, koji su godinama pucali jedni u druge, na ovaj i onaj način, uključujući oružje, bila je nevjerljivatna. Na suradnju u nekom specifičnom zajedničkom problemu moglo se računati, ali na suradnju u projektu zajedničkog života nikako. Suživot je bio termin koji su i Hrvati i Srbi u RH izgovarali samo u političkoj samoobrani, samo ako su morali jer su procijenili da će onaj koji sluša to željeti čuti.

U ostalim državama na području bivše Jugoslavije najava mirne reintegracije dočekana je s podsmijehom. Nakon šest godina međusobnih političkih optuživanja, neuspjelih međunarodnih posredovanja i četiri godine ratovanja na tlu RH, vlade RH, tadašnje SRJ i tadašnji lokalni Srbi složit će se i zajedno raditi na projektu mirne reintegracije. To nije vjerovala ni jedna vlada država iz okruženja, ali ni cijele vlade RH i SRJ.

Što se govorilo o motivima i “stvarnim” razlozima pokretanja toga čudnovatog projekta? Većina političara u tadašnjoj vlasti RH o mirnoj je reintegraciji javno govorila samo kad je moralna. Njihov navodni optimizam bio je politički, a ne osoban. Malo je ljudi u to vjerovalo.

Politički analitičari govorili su i pisali kako međunarodnoj zajednici pokušaj mirne reintegracije treba kao dokaz da zapadnobalkanske narode dijele prevelike razlike. Zbog toga je potrebna stalna prisutnost stranog skrbnika, čime se opravdava dugoročan strani utjecaj na RH. To je poznata teorija zavjere koju uvijek tražimo. Tadašnjoj jugoslavenskoj vlasti i lokalnim Srbima u RH pokušaj neuspjеле reintegracije trebao je kao dokaz da Hrvati ne žele suživot sa Srbima. Hrvatskoj vlasti neuspjela reintegracija treba kao uvjerljiv izgovor za vojno rješenje problema. U vojnim kuloarima govorilo se o pripremama akcije radnoga kodnog naziva “Skok u Dalj”. Tada jedan hrvatski političar, i danas na visokoj državnoj dužnosti, mirnu je reintegraciju javno nazvao “čudnovatim političkim kljunašem”. Tadašnji važni politički predstavnici lokalnih Srba, neki i danas na važnim hrvatskim državnim dužnostima, rado su prihvatali i širili taj slikoviti opis “optimizma”. Predsjednik RH, dr. Franjo Tuđman, imenovao je Nacionalni odbor za uspostavu povjerenja i normalizaciju života na ratom stradalim područjima. Predsjednica Nacionalnog odbora bila je gospođa Vesna Škare-Ožbolt. Zamjenik predsjednice bio je gospodin Ivica Vrkić, a gospodin Vojislav Stanimirović i ja bili smo potpredsjednici. Kad se Vrkić povukao iz projekta, imenovan sam zamjenikom predsjednice. Prioritet Nacionalnog odbora bila je mirna reintegracija.

Kuloarski stvoren politički kontekst na terenu je, na svakom koraku, postavljao prepreke projektu. Naravno, utjecao je i na stanje u unutarnjim poslovima. Na temelju rezolucije VS UN-a i Erdutskog sporazuma, 15. siječnja 1996. godine osnovane su Prijelazne policijske snage. Zadatak im je bio osigurati mir i sigurnost svim građanima na području Podunavlja. Srbi iz redova milicije, tzv. RSK, koji su godinama oružjem napadali, Hrvati koji su u redovima hrvatske policije branili Hrvatsku, sada bi trebali suradivati, i ne samo suradivati već i zajedno sačinjavati Prijelaznu policiju. Ne samo zajedno raditi na provedbi Ustava i pravnog sustava RH već će se Srbi na kraju integrirati u sustav MUP-a. Bila je to verzija priče za neke “neupućene glave iz policijskog menadžmenta iz Zagreba”. U to je malo ljudi vjerovalo.

Policjski menadžment Prijelaznih policijskih snaga osnovan je prema načelu dualizma. Na svakoj menadžerskoj poziciji imali smo i Hrvata i Srbina. I danas je teško razumjeti da policijske postaje nisu imale jednog, već dva zapovjednika. Ideja uspostavljanja povjerenja često je u praksi rezultirala nepovjerenjem.

U što god krenuli, s najmanje dviju strana dobili biste po desetak razloga zašto to nije moguće učiniti.

Ubrzo je postalo jasno da policija mora biti puno više od policije. Ako neposredno na terenu, među građanima, ne stekne povjerenje pa umjesto snagom povjerenja krene snagom sile, projekt će krenuti u krivom smjeru. Bilo je potrebno biti na terenu, među policajcima i građanima.

Uoči najkritičnije faze, u dovršetku reintegracije, uoči Božića 1997., supruga i ja smo iz Zagreba uselili u sobicu na 6. katu hotela za samce u Borovu Naselju. Pet mjeseci smo tu živjeli i radili. Ured nam je bio u relativno dobro očuvanoj kući gospodina Willa, a "restoran" u njegovoj devastiranoj garaži.

Na prvom sam kolegiju okupio zapovjednike policijskih postaja, Srbe i Hrvate, i slikovito im objasnio što nas čeka: "Ako mačka iz dvorišta istrči na cestu, pregazi je automobil pa utvrdimo iz razvoja dogadaja da je automobilom upravljao Hrvat, a mačka je istrčala iz dvorišta Srbina, nadrapali smo, svi po redu."

Na počecima hrvatski su policajci u sastavu Prijelazne policije bili jedini predstavnici hrvatske vlasti u Podunavlju. Cijela hrvatska javnost i lokalni Srbici motrili su što će se dogoditi. Međunarodni su posrednici apotekarski mjerili postupke policije i procjenjivali radi li više u prilog Hrvatima ili Srbima. Građani etnički Hrvati žalili su se da policija favorizira građane etničke Srbe i obrnuto. Osim jednih i drugih građana, UNTAES-a, Zajedničkog vijeća općina lokalnih Srba, hrvatske Vlade, opće i političke javnosti, policiju su mikroskopski promatrali UNHCR, Promatračka misija Europske zajednice, Međunarodni crveni križ, UNICEF i druge međunarodne organizacije.

Meni, kao šefu policije tada, takva je situacija istovremeno bila i teška i laka. Teško je bilo organizirati i upravljati radom policije tako da svi budu zadovoljni. Lako je bilo jer policajci i menadžment nisu mogli prikriti ni najmanji nedostatak u radu. S druge strane, pravilan i dobar rad jednima je bio dobar, drugima loš. Poseban je problem bio organizirati profesionalan i zakonit rad policije. Kako osigurati profesionalan rad kad policajci etnički Srbi nemaju policijskog obrazovanja? Kako organizirati zakoniti rad u prijelaznom razdoblju, razdoblju pravne praznine? Srbi ne žele brzu primjenu hrvatskoga pravnog sustava, hrvatska Vlada i Hrvati ne žele niti čuti za pravna pravila tzv. RSK, UNTAES ne želi ni jedno ni drugo, već nešto treće. To "treće" potpuno je imaginarno, visi u zraku, ne može biti ni pravni ni profesionalni temelj, mijenja se ovisno o prilikama. Često to treće postaje četvrtvo, šesto i dvanaesto. Za policajce etničke Srbe organiziramo tečajeve i ubrzano policijsko obrazovanje. Ospozivaju se za primjenu pravnog sustava RH. Dok to traje, teret profesionalnosti je na policajcima Hrvatima.

Policajci etnički Hrvati i Srbi gutat će političke knedle, policija će raditi i ono što nije policijski posao, vodeći se strategijom zdravog razuma. Logika zdravog razuma nalagala je da proces spontanog povratka Hrvata treba kontrolirati i inzistirati da iz spontanog prijede u organizirani jer bez kontrole i organizacije zaredali bi se incidenti. Velik broj incidenata mnogima bi dobro došao i zaustaviti će se proces. Zdravi je razum tražio da Srbima, koji su došli iz drugih područja RH i uselili u kuće Hrvata, a sada žele iz njih otići, treba omogućiti da bez požurivanja odlaze, ali i sprječiti ih da pri odlasku odnose imovinu vlasnika kuća. Razumno je da Srbima, koji žive u svojoj kući, na svojoj imovini, treba osigurati miran i nesmetan život. Razum je upozoravao da o ovome treba javno govoriti i jasno kazati da će policija sprječavati međuetničke sukobe. Za strategiju zdravog razuma trebalo je dobiti podršku svih koji su mikroskopom promatrali rad policije, ali i podršku opće i političke javnosti, ne samo u Podunavlju nego i u cijeloj RH. Podrška UNTAES-a bila je snažna, ona se podrazumijevala, iako je ponekad bila nespretna, znala je biti oslonac.

Nije nas reintegrirao Klein, reintegrirali smo se sami, neće nas reintegrirati Brisel integrirat ćemo se sami ili se nećemo integrirati.

U policijskom menadžmentu smo računali da, ako dobijemo podršku javnosti, policija će lako sprječavati sve vrste kaznenih djela, bez obzira na nedostatak jasnih pravnih pravila. Naime, krađa je uvijek i svuda samo krađa, razbojništvo je uvijek i svuda samo razbojništvo, tjelesni napadi su uvijek i svuda samo tjelesni napadi.

Organizirali smo dnevni operativni rad policije uz aktivno sudjelovanje civilne policije UNTAES-a kao svjedoka: "Gledajte i izvještavajte da mi to znamo i možemo." Na brifinzima i kolegijima policijskog menadžmenta prisustvovali su njihovi časnici: "Gledajte i slušajte, mi se znamo s time nositi, možemo i hoćemo."

Strategija zdravog razuma podrazumijevala je i otvorenost policije prema građanima i javnosti. U mom su uredu otvorene posebne telefonske linije na kojima su stručnjaci za sve vrste unutarnjih poslova, građanskih stanja i prava odgovarali na pitanja, davali savjete i preporuke građanima i, što je bilo važno, skraćivali birokratski duge rokove za rješavanje raznih životnih problema građana. U takvim okolnostima dužnost šefa policije podrazumijevala je obavezu biti na mjestu svakog sigurnosno značajnijeg događaja i u svim lokalnim i nacionalnim medijima promovirati strategiju zdravog razuma.

A kako je strategija prihvaćena? Prognani Hrvat dolazi pred svoju kuću u kojoj živi Srbin i s ulice je fotografira. Srbin zove policiju i prijavljuje uznemiravanje. UNTAES inzistira da je riječ o uznemiravanju, a mi kažemo da nije. Privatno vlasništvo ustavna je kategorija, nije uznemiravanje. Srbin misli da policija treba privesti Hrvata, a policija osigurava Hrvatu da mirno fotografira svoju kuću, upućuje Srbina da Hrvata pozove na kavu, da se dogovore u kojem roku i kako će na miran i siguran način on iseliti, a Hrvat se vratiti u svoju kuću.

Srbin iseljava iz kuće Hrvata i vozi stvari sa sobom. Ima dokaze da su stvari njegovo vlasništvo. Hrvat inzistira da policija utvrdi kako je riječ o pljački njegove imovine, a policija utvrđuje da nije i Srbinu osigurava miran i siguran odlazak. Srbin ima svoju kuću u Podunavlju, u njoj

živi jedan dio njegove obitelji, on i drugi dio obitelji u kući prognanog Hrvata. Hrvat dolazi na dogovor o iseljenju. Srbin inzistira na tome da ga Hrvat uz nemirava, a policija utvrđuje da nije riječ o uz nemiravanju. Osigurava Srbinu mirno i sigurno preseljenje u njegovu, a Hrvatu povratak u njegovu kuću.

U to vrijeme sve što je policija radila bio je problem. Ne bilo kakav, već politički problem. Navest će vam nekoliko primjera. Pozvali su me kao gosta u jednu izravnu emisiju TV Slavonije, zove me gledatelj i kaže: "Ja vas gledam iz Slavonskog Broda, etnički sam Talijan. Kad me u Podunavlju zaustavi vaš policajac Srbin i nešto pita na srpskom, mogu li mu odgovoriti na talijanskom?" Odgovaram: "Možete, ali se neće razumjeti."

U izravnoj emisiji srpskog radija Borovo Selo, prvo pitanje voditelja je provokacija: "Gospodine Moriću, mi se zovemo Srpski radio Borovo Selo (naglasak je na "srpski"). Je li to problem?" Odgovaram: "Meni nije, ali vama će uskoro biti."

Nakon što sam na lokalnim medijima u Podunavlju pozivao Srbe, koji žive u svojim kućama, na svojim ognjištima, da ih ne napuštaju i u ime hrvatske države jamčio im osobnu i sigurnost njihove imovine, u Zagrebu me moj kolega, pomoćnik ministra unutarnjih poslova, pita jesam li normalan, čiju to politiku provodim?

Na zahtjev tadašnje stranke na vlasti, organizirao sam im mirno i sigurno održavanje prvoga stranačkog sastanka u Vukovaru nakon njegove okupacije. Iako nisam bio član ni jedne političke stranke, pozvali su me na taj sastanak. Natjecali su se tko će više omalovažiti i napadati rad policije u Podunavlju i, naravno, moj rad. Gotovo svi su pitali čiju politiku provodim. Odgovorio sam da pitanje čiju politiku provodim upute predsjedniku svoje stranke koji je istovremeno i predsjednik države. Bio je to prvi, ali i zadnji sastanak na koji su me zvali. Na zahtjev tadašnje desne i tada jake oporbene parlamentarne stranke, omogućio sam im mirno i sigurno održavanje prvoga stranačkog skupa u Vukovaru. Na vrijeme sam upozorio predsjednika stranke da policija neće tolerirati koketiranje s fašizmom ni profašističku ikonografiju. Unatoč upozorenju, to se, na žalost, dogodilo. Sve članove i simpatizere stranke, koji su pjesmama, ikonografijom i ponašanjem koketirali s fašizmom, policija je uhitila, kazneno prijavila i odmah javno objavila. Predsjednik stranke osobno me nazvao i obećao da će me smijeniti. Isti pristup, nažalost, imali su i Srbi. Oni su me pozivali na sjednice Zajedničkog vijeća općina. Na sjednicama su optuživali da policija favorizira Hrvate, da smo "na srpsku decu doveli policijske kerove" i slične gluposti. Prednjačili su oni koji su podrijetlom bosanski ili srbjanski Srbi, koji su u BiH i/ili u Srbiji, ali i Podunavlju već imali kuće. Odgovarao sam da im je lako tako govoriti kad imaju jednu ili dvije rezervne domovine, ali da takvim pristupom samo štete Srbima iz Podunavlja koji osim RH nemaju druge domovine.

Šefovi lokalnih centara tajne službe izvještavali su me kako mi "naši" i "njihovi" rade o glavi, ali još nije vrijeme o tome preciznije govoriti. Dok smo boravili na području Podunavlja, moji tjelohranitelji bili su policajci etnički Srbi, a izvan tog područja Hrvati. Zahvaljujući njihovu predanom radu, među ostalim, danas mogu svjedočiti o tim iskustvima.

Unatoč svim poteškoćama, strategija zdravog razuma ipak je postupno, teško i polako dobivala podršku. Istovremeno, policajci etnički Srbi školovali su se za provedbu hrvatskog Ustava i pravnog sustava. Kako su se uvodili u posao, tako se dnevno događala i pravna integracija Podunavlja.

Kada je prvi kontigent završio školovanje, ministar unutarnjih poslova došao je u Erdut čestitati i podijeliti diplome. Nervozan je i zabrinut kako će postrojeni policajci etnički Srbi reagirati kad im pred strojem kaže: "Gospodo policajci, pozdrav domovini!" Da bih umirio ministra, unaprijed mu dajem ostavku ako sve ne bude u redu. Dobio je gromoglasniji pozdrav od onoga kad su ga drugdje pozdravljali policajci Hrvati.

Na razini svog posla na ulici, policajci su doživljavali i gore stvari. Na početku je u Prijelaznim policijskim snagama bilo 1150 Srbu, 836 Hrvata i 52 policajca trećega etničkog podrijetla. Većina se uspješno nosila s problemima. Nažalost, pritiske pravno nedefiniranoga stanja, nedostatka policijskog obrazovanja i iskustva, političke i psihološke pritiske nisu svi izdržali.

Menadžment je morao voditi računa o utjecaju različitih pritisaka na policajce i paziti da oni ne prouzroče ozbiljne zastoje cijelog projekta. Zbog toga smo zamijenili više od dvije stotine Hrvata. Do kraja mirne reintegracije nisu izdržala 453 policajca iz redova Srbu. Nisu mogli, neki nisu željeli reintegraciju u hrvatsku policiju i napustili su taj posao. Vrlo je važno reći da su se svi odlasci Srba iz policije događali otvoreno, uz svjedočenja međunarodnih predstavnika i bez primjedbe u bilo kojem od odlazaka.

Strategija zdravog razuma dovela nas je prvo do činjenične, potom do formalno pravne reintegracije Podunavlja u Ustavni i pravni poredak RH.

Međutim, čini se da se svi ljudi još nisu integrirali. Evo, recimo, volio bih da danas uz mene o tom kontekstu, o tom vremenu, o tim problemima govore i predstavnici lokalnih Srba koji su sa mnom radili na reintegraciji. Nije to jedina stvar zbog koje žalim. Ujedinjeni su narodi diljem svijeta različite sukobe rješavali mirnim putem. Te su misije uglavnom samo zaustavljaće, nisu rješavale problem. Mirna reintegracija hrvatskog Podunavlja je misija koja je riješila ratni problem i završila okončavanjem sukoba. I za Ujedinjene bi narode trebao biti važan taj 15. siječnja 1998.

Istina, teško je očekivati da taj datum bude važan Ujedinjenim narodima kad nije ni Republici Hrvatskoj. S pravom i razlogom RH obilježava i proslavlja datume Bljeska, Oluje i drugih pobjedonosnih oslobođilačkih akcija. Međutim, dopustite mi i danas "zrno soli" i malo zdravog razuma. Ako se slave i obilježavaju akcije oslobađanja teritorija RH s, nažalost, mnoštvom poginulih i ranjenih na obje strane, koja je logika da se ne slavi oslobađanje cijelog Podunavlja bez ijednog ranjenog i poginulog čovjeka? **Zar je pobjeda razumom lošija od pobjede oružjem?** Meni je to ključno pitanje.

Jedna moja kći je pred diplomom, druga je upisala fakultet. Prema onome što su učile u školi, osnovnoj i srednjoj, njih dvije o mirnoj reintegraciji velikog dijela svoje domovine ne bi znale

ništa. Imaju sreću što su im roditelji živjeli u Vukovaru i radili na procesu mirne reintegracije. Druga djeca o tomu ne znaju ništa. To je još jedna nesreća ove naše mirne reintegracije.

Čudnovatih kljunaša je i u životinjskom svijetu malo. Apsurdno je, ali odnos **svih** hrvatskih vlasti prema mirnoj reintegraciji je takav da njezina usporedba s čudnovatim kljunašem danas ima više smisla nego '96. godine. A gdje smo 16 godina kasnije? Ključna teza je da su rane svježe, a guramo prst u njih i ne damo da zacijele. Dokle god guramo prst u rane, one zacijeliti neće i uvijek će netko reći da nisu zacijelile. Lakše je vikati, galamiti da imamo problem nego ga rješavati. Naime, kada problem riješimo, onda bukači nikome ne trebaju. A kako će rane zacijeliti?

Dopustite da postavim nekoliko pitanja:

Kako će rane zacijeliti ako su Hrvati viši, a Srbi niži oblici života ili obrnuto?

Kako će rane zacijeliti ako tomu učimo djecu od vrtića preko škola pa do kafičke dobi?

Kako će rane zacijeliti ako učimo djecu da su rane svježe?

Kako će rane zacijeliti ako ni viši ni niži oblici života nemaju posla ni sigurnu egzistenciju?

Kako će rane zacijeliti ako se jednakim pristupom ne istražuju jedni i drugi zločini iako ne postoje ni hrvatski ni srpski zločini, nego postoje samo zločini?

Kako će rane zacijeliti ako Srbi ne pomažu jednako u istraživanjima svakog zločina? Jer nema hrvatskog zločina. Nema ni srpskog zločina.

Kako će rane zacijeliti ako Srbi ne pomažu u pronalasku nestalih osoba, i jednih i drugih? Nestala osoba je samo nestala osoba. Majka jednako plače. Dijete jednako traži trag svog oca.

Kako će rane zacijeliti ako vukovarski i Srbi i Hrvati pokazuju svoj model tolerancije s navodnicima?

Kako će rane zacijeliti ako Hrvati i Srbi riječju i djelom ne pokazuju da je RH domovina svih građana?

Početkom devedesetih godina nagledao sam se tamnoplavim Hrvata i Srba, koji su poplavili od busanja u hrvatska i srpska prsa. Nagledao sam se hrvatskih i srpskih bukača i vidi da oni svoju djecu nisu slali u obranu zemlje. Njih treba ignorirati. Oni zaslužuju ignoriranje.

Pozivam nevladine organizacije i organizacije civilnog društva. Predlažem vam ignorirajte bukače. Radite na onome što ljude ovdje spaja. Iz prošlosti ih ovdje spajaju žrtve obostranih zločina i obostrano nestale osobe. U sadašnjosti ih spaja nedostatak posla i loš životni standard, a za budućnost ih spaja neizvjesna egzistencija, prožeta etničkom podjelom kojoj svakodnevno učimo djecu.

Imam prijedlog za gradonačelnika. Gradonačelniče, osnujte multietnički savjet tolerancije u Vukovaru. Multietnički Savjet gradskog vijeća.

Gospodine župane, pokrenite inicijativu da se preseli barem dio administrativnog sjedišta županije u Vukovar.

Udruzi gradova, koja postoji u Hrvatskoj i u kojoj gradonačelnik ima aktivnu ulogu, predlažem da osnuje Klub najbolje prakse u Vukovaru i Kninu.

Vladi RH predlažem da ukine hrvatske i srpske škole, prekinite praksu učenja djece da su drukčija od drugih. Dopunite Zakon o strateškim investicijama tako da favorizirate velike investicije u Vukovaru i Kninu. To vam nitko u Hrvatskoj neće zamjeriti.

Iz iskustva znam da ima stotine tisuća razloga zašto se ovi prijedlozi ne mogu provesti. Uoči mirne reintegracije imali smo milijune razloga zašto je se ne može provesti.

Ispričavam se ako je netko stekao dojam da sam general nakon bitke. Devedesetih godina pokušao sam to biti i prije bitke i u bitci.

Hvala vam.

ZNAČAJ OSTVARIVANJA KRAJNJEG CILJA MIRNE REINTEGRACIJE – USPOSTAVLJANJE TRAJNOG MIRA

Dragan Crnogorac

Znam da većina učesnika i prisutnih vrlo dobro zna šta je to Mirna reintegracija, ali dozvolite mi da još jednom jednostavnim rečima ponovim kako je došlo do Mirne reintegracije, a pri tome će pokušati izbeći svaku vrstu politikanstva, koje nas sve – i Hrvate i Srbe nepotrebno krasiti.

Dakle, kada imate ratno stanje, stanje neprestanog ratnog sukoba dve strane, koje traje gotovo pune četiri godine, čemu se možete nadati ili šta možete priželjkivati?!

Okončanje rata Kako???

Da li nastavkom ratnih operacija koje neizostavno podrazumevaju ljudske, materijalne i sve druge gubitke, primarne i sekundarne loše konsekvene, kao npr. teritorije koje su etnički po svom sastavu gotovo homogeno nacionalne, odnosno *čiste*?

Ili okončati rat mirnim putem dogовором zaraćenih strana u ratnom sukobu koji neće imati kao ratni put, dakle možemo biti sigurni da neće biti ljudskih i materijalnih gubitaka, da će sastav stanovništva verovatno biti heterogen itd.?

Naravno da i ovaj pravac sekundarno može imati loših rezultata, ali s obzirom da ovaj odabrani način podrazumeva prihvatanje obe strane na dogovor oko spornih pitanja i problema oko kojih se njihovi stavovi razlikuju, moramo računati na mogućnost rešenja putem kompromisa.

Dakle, odabrali smo ovaj drugi put, put mira. U ovom našem slučaju hrvatska strana želela je da mirnim putem ostvari svoju teritorijalnu celovitost i suverenost na području istočne Slavonije, Baranje i zapadnog Srema, povratak celokupnog stanovništva i da ostvari normalno funkcionisanje jedne države sa svim svojim stanovništvom.

Srpska strana je imala želju da mirnim putem uz međunarodne garancije ostane živeti u Republici Hrvatskoj, uz rešena sva sporna pitanja koja mogu predstavljati probleme u normalnom funkcionisanju kao ravnopravnih građanima, ali i mogućnost očuvanja svog nacionalnog i verskog identiteta kroz obrazovnu, kulturnu i versku autonomiju.

Takav dogovor je pretočen u *Temeljni Sporazum o istočnoj Slavoniji, Baranji i zapadnom Sremu* ili *Erdutski Sporazum* koji je potписан 12.11.1995. godine u Zagrebu, od predstavnika vlasti Republike Hrvatske i u Erdutu od strane predstavnika Srbija.

Kao garant provođenja Erdutskog sporazuma i svedoci potpisivanja jedne i druge strane, svoj potpis su stavili Piter Galbrajt, predstavnik SAD-a, ispred Ambasade u Hrvatskoj i Torvald Stoltenberg, predstavnik UN-a, izaslanik Generalnog sekretara UN-a.

Erdutski sporazum je *de facto* ključni dokument i ključni trenutak koji predstavlja zaključenje ili prestanak rata ili bolje reći prvi, osnovni i najvažniji mirovni sporazum.

Erdutski sporazum broji 14 tačaka. Polovica od tih tačaka govori o ljudskim pravima, ali prve tačke Erdutskog sporazuma vezane su upravo za period koji se definiše kao period pod prelaznom upravom.

Taj period je definisan u trajanju od najmanje 12 meseci uz mogućnost produženja tog perioda na još 12 meseci, ako to zatraži jedna od strana. Taj prelazni period, dakle, trajao je od 15.01.1996. do 15.01.1998. godine te su u tom periodu trebala biti rešena sva sporna pitanja koja su predstavljala put ka ispunjenju svih obaveza iz dogovora dveju do tada zaraćenih strana.

Naravno, nije moglo sve da se obuhvati Erdutskim sporazumom te su posle njega ili iz njega nastali kao prvo Aneks Erdutskog sporazuma, koji detaljnije uređuje pojedine oblasti rada države, državnih organa, institucija, javnih preduzeća, društvenog života i drugih bitnih tema.

Krajem ovog perioda kao obavezujući dokument nastalo je i Pismo o namerama Vlade Republike Hrvatske Veću sigurnosti UN-a za završetak Mirne reintegracije Regionala pod Prelaznom upravom UNTAES-a (13. januara 1997. godine), ali isto tako i doradivanje domaćih zakonodavnih okvira u pogledu zaštite pravne sigurnosti građana srpske nacionalnosti.

Iako neki imaju mišljenje da je tim prelaznim periodom završilo doba Mirne reintegracije i Republika Hrvatska nema više nikakve obaveze iz tog doba jer je ostvaren potpun suverenitet Republike Hrvatske, najvažnija svetska organizacija UN, kao glavni deponent Erdutskog sporazuma, razume delove procesa reintegracije kao procese neprekidnog trajanja u odnosu na prava kojima se garantuju specifična prava srpskoj zajednici.

U analizi trajanja procesa koji proizilaze iz Erdutskog sporazuma i drugih obavezujućih dokumenata, a suprotno ispolitiziranim stavovima sa pozicije vremenskog trajanja reintegraciju možemo podeliti u tri dela.

Prvi deo koji je prestao važiti i koji je u celini realizovan. To su odredbe o prelaznom periodu, prelaznoj upravi i njezinim komponentama, demilitarizaciji, izborima i međunarodnim posmatračima te svakako uspostavi državnog suvereniteta Republike Hrvatske.

Drugi deo čije je trajanje relativno ograničeno i zavisi od tempa i dinamike rešavanja određenih pitanja kao što su pravo na povratak, pravo na ostanak, pravo na povratak imovine ili naknadu štete, pravo na obnovu, prava koja se odnose na rad, prava civilnih žrtava rata.

I treći deo koji je trajnog karaktera, a odnosi se na primenu i ostvarivanje najvišeg nivoa ljudskih i građanskih prava i sloboda, očuvanje posebnosti srpskog identiteta kroz instituciju Zajedničkog veća opština te obrazovne, kulturne i verske autonomije.

Imamo puno razloga i puno ponosa slaviti u Vukovaru 15.01.1998. godine kao kraj prelaznog perioda i početak ponovnog zajedničkog života kroz jednu od najuspešnijih misija koju su provele UN operativno na terenu, ali isto tako i Vlada Republike Hrvatske treba značajnije nego do sada slaviti i obeležavati potpisivanje Erdutskog sporazuma, a to je, još jednom ću ponoviti, 12.11.1995. godine.

Za Srbe je, kao što sam već do sada rekao, izuzetno značajno ostvarivanje krajnjeg cilja Mirne reintegracije te uspostavljanje trajnog mira, ali sa svim onim očekivanjima koje smo, uz dužno poštovanje, dobili od vlasti Republike Hrvatske.

Zašto kažem uz dužno poštovanje? Zato što je Republika Hrvatska u proteklom periodu ostvarila sve ciljeve u pravcu željenih integracija u najvažnije svetske i evropske organizacije (NATO i EU), a da je pri tom dodatno uredila domaće zakonodavstvo donošenjem tzv. manjinskih zakona (2000. godine Zakon o službenoj uporabi jezika i pisma nacionalnih manjina te Zakon o odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina i 2002. godine Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina).

Republika Hrvatska se na svom putu osamostaljenja odredila biti država parlamentarne demokracije sa kralještvom diobom vlasti na zakonodavnju, izvršnu i sudsку. Svaki građanin dužan je poštovati državu i pravni poredak u kojem živi, a svaka vlast je odgovorna za provođenje zakona i obaveza koje je država preuzeila. S obzirom na to, očekujem da vlast bude na nivou odgovornosti koje ima prema Srbima u Hrvatskoj.

PREPREKE NA PUTU PREMA INTEGRACIJI, SAVJETI ZA POBOLJŠANJE SITUACIJE

Hartmut Cohrs

Kada sam prije 18 godina prvi put došao u Vukovar, pадao je snijeg. Vrijeme je bilo tmurno. Razorene kuće upućivale su mi optužujuće poglede, raspukle grede pružale su svoje smrskane vrhove u nebo kao u znak optužbe. A snijeg je neprestano tiho padaо, bijeli pokrov na mnogobrojne rane napačenoga grada. Snijeg je uljepšao strašne prizore i prekrio rascjepe u zemlji, uništena vozila... Nakratko se učinilo da se taj neopisiv ljudski jad nije niti dogodio. Ta se slika potpuno promijenila.

Gospodarstvo napreduje. Marljivo se gradi, nastaju supermarketi i druge industrijske građevine. Dizalice se okreću i istovaraju robu, na ulicama je užurbana vreva. Planovi za kanal Dunav – Sava su u tijeku. Govori se o ulagačima koji žele uložiti u budućnost. Pješački prijelazi pozivaju na pozornost, semafori trepču, kružni tokovi uređuju promet. U nekadašnjoj vojarni do koje se dolazilo preko Švapskog brda u međuvremenu je ureden vojni muzej koji s nacionalnim ponosom svjedoči o konačnoj pobjedi Hrvatske u ratu s JNA, koji je okončan mirovnim sporazumom iz Daytonu i Temeljnim sporazumom iz Erduta 1995. godine.

Europska Unija u suradnji s hrvatskom Vladom podupire ponovnu izgradnju na poseban način. Osim toga, Vukovar domaćim i stranim ulagačima nudi mogućnosti uključenja u daljnji proces izgradnje grada. Mnogo je toga započeto, ali još mnogo toga treba učiniti. U tom kontekstu od sveg vam srca čestitam na pristupanju Europskoj Uniji.

Međutim, kako se ljudi osjećaju u gradu? Jesu li sretni? Jesu li zadovoljni? U svom će se izlaganju ograničiti na nekolicinu primjera iz dnevnog ophođenja jednih s drugima. Oni naime ukazuju na prepreke koje valja ukloniti. Svi vi kao građani grada i vi kao društveno-politički odgovorni predstavnici grada, pa i država, u konačnici morate sami uspješno rješavati taj zadatak. Rezignacija ugrožava uspjeh!

Velik je dio stanovništva u Vukovaru traumatiziran, to za mene uopće nije upitno. Traumatizirani su neopisivim doživljajima iz rata, doživljajima i iskustvima ratnih strahota i događajima i iskustvima iz vremena poslije rata pa sve do danas. Ovo stanje, koje već dugo traje, ne može se sakriti poboljšanjem stambenog pitanja ili jačanjem gospodarstva.

U tom kontekstu podsjećam na Erdutski sporazum iz 1995. Njime su utvrđeni okvirni uvjeti za suživot stanovnika Vukovara u budućnosti. Znam da se Hrvatska, počevši od 1998. godine, na vodećoj razini pridržavala dogovorenih uvjeta s rastućom tendencijom i još uvijek ih se pridržava. Na razini provedbe postojali su, međutim, mnogi oblici ponašanja koji su kočili napredak i nisu bili u smislu sporazuma. I to se u međuvremenu poboljšalo. Erdutski sporazum usmijeren je prema mirnom ophođenju svih narodnosti, svih ljudi. Prihvataju li se međusobno? Ponašaju li se jedni prema drugima pravedno? Uvažava li politika prava svih manjina u dostačnoj mjeri? Ravnopravnost? Povrat imovine? Stanovi? Radna mjesta? Povratak u Vukovar bez straha, s nadom u zaposlenje za sve?

Razdvajanje vrtića i škola? Ima li ono smisla? Omogućava li ono neopterećen suživot? Nije li to put prema razdvajaju već u mladoj dobi? Ne znači li to postojanje dvaju paralelnih društava? Je li strah od asimilacije opravdan? Dva udžbenika povijesti, dvije istine? Srpski roditelji koji žele poslati djecu u hrvatsku školu strahuju od sukoba i s hrvatskim i sa srpskim tvrdolinijašima. Sva su djeca budućnost zemlje. Treba li ih odgajati u smislu razdvajanja, da svaka strana zahtijeva pravo na veću vrijednost od druge strane? U tom smislu odrasli daju bijedan primjer! U tom kontekstu priznata prava manjina mogu dodatno otežati harmoničan suživot. (Međudržavna opaska: podjela srpsko-hrvatskog jezika na srpski i hrvatski prema mom mišljenju ide u istom smjeru???)

Vladaju li u odnosima poštovanje i uvažavanje? Što u tome pogledu znači namjerno uništavanje ploča na srpskom jeziku i ciriličnom pismu? U Srbiji možete pronaći i imena gradova na trima jezicima pa to nikome ne smeta. Što predstavljaju međusobne uvrede i pogrdni nazivi *ustaše* i *četnici* naškrabani na zidovima kuća? Takvima uvredama samo se sprječava zajednička budućnost! Izražavaju li različite udruge veterana pravedno svoje različite interese? Pozivaju li na pomirenje i zajednički život? Poštuju li s obje strane prave junake?

Ravnopravnost u poslovnom životu: zapošljavanje prema sposobnostima, a ne prema etničkoj pripadnosti. Nije li u poduzećima dovoljan jedan sindikat? Dva različita predstavništva zaposlenika su kontraproduktivna. Zašto još postoje različiti restorani za Srbe i restorani za Hrvate? Zašto se još kupuje u različitim trgovinama? Međusobno predbacivanje krivnje nipošto ne potiče srastanje u zajedništvo. Rat je završen, ali se sada borite riječima ili čak potpunim prijezirom. Prevladavanju ovakvih poteškoća trebali bi se posvetiti svećenici obiju vjeroispovijesti jer je njihov glavni zadatok ne izražavati razdvajajuće političke poruke, već poticati pomirenje bez *ako* i *ali*. U zajednici ima još mnogo posla. Postoje, međutim, i naznake za provedbu ekumenskih manifestacija. Pod zajedničkim životom podrazumijeva se i uvažavanje ratnih stradalnika svih narodnosti na jednak način. Neizjednačen nacionalni osjećaj vezan uz sjećanje na vlastite žrtve rata vrijeda pripadnike drugih narodnosti, koji žive u istoj državi kao ravnopravni državljeni. Svim grobovima u Vukovaru treba posvetiti jednaku pažnju i održavanje. A dopustite mi i upadicu – pritom mislim i na njemačko groblje. Kada zastupnici crkve ratne zločine vrednuju različito te ratne zločine države koja se brani od agresora postavljaju u drugo svjetlo, tada je nešto pošlo naopako. Ratni zločin je ratni zločin! Mora biti kažnen.

Zašto postoje predrasude prema nevladinim udrugama (iako na sreću više nisu zabranjene)? Ljudi koji se ovdje angažiraju postižu sinergijske učinke na putu u zajednički život obilježen povjerenjem. Oni pak mogu obogatiti djelovanje grada Vukovara. Svijetli su primjeri nevladine udruge koje provode projekte za pomirenje, njeguju vrijedne tradicije i nude psihoterapijske seminare i radionice. I država mora ponuditi ovakve terapijske mjere i podupirati ih na svim razinama. Terapija traumatiziranih pacijenata isključivo putem psihofarmaka je neprihvatljiva. Potrebno je djelovati na korijen problema!

Zar je potrebno da u gradu kao što je Vukovar pri izborima i dalje načelo počinitelj-žrtva određuje izbornu pobjedu? Možemo se nadati da se ova sumnja 17 godina nakon završetka rata (1991. – 1995.) neće potvrditi.

Hrvatska bi, pogotovo sada kao članica EU, trebala stvoriti drukčiju klimu razumijevanja, oprosta i zajedničkog života! Sve stranke – nevažno kojeg opredjeljenja – moraju se moći nositi s time. Vukovar se uspješno izdiže iz ruševina, ali bez povezivanja svih društvenih i političkih snaga i truda za čovjeka Vukovar će ostati ljupki grad, ali ipak grad traumatiziran ratom i podložan psihičkim oboljenjima.

Događaje iz vremena od 1991. do 1995. ne treba zaboraviti, no ne mislite li da je napokon došlo vrijeme za oprost?

NAJAVAŽNIJE MJERE KOJE TREBA PODUZETI ZA OSTVARIVANJE CILJEVA MIRNE REINTEGRACIJE

Vesna Škare-Ožbolt

Poštovane gospođe i gospodo,

prije svega mi dopustite da vam čestitam međunarodno priznanje Republike Hrvatske, svima vama koji ste sudjelovali u procesu i dali svoj doprinos u mirnoj reintegraciji. Proces mirne reintegracije, kao što smo mogli vidjeti na prijašnjim okruglim stolovima posvećenim obilježavanju završetka mirne reintegracije, nikad zapravo nije završen, odnosno to je priča koja i dalje traje. Mir se uspostavlja razgovorom, tolerancijom, strpljivošću, poštovanjem. To su izazovi koje najteže prevladavamo nakon velikih razaranja, ubojstava i svega onoga što se događalo na ovim prostorima. Živi sam svjedok vremena kada su se donosile odluke u uredu Predsjednika o tome da se ovaj dio, tada okupirane Hrvatske, vrati mirnim putem. Željela bih podsjetiti da je Hrvatska od 1991. do 1995. godine bila okupirana u jednoj trećini sveukupnog teritorija. Bila je razorenata, a stanovništvo protjerano. Prije svake vojne operacije, a pritom mislim na Bljesak i Oluju, Hrvatska je poduzimala mirne korake, pregovarala i pokušavala ta područja vratiti mirnim putem. Važno je to naglasiti kako ne bi vladalo opće mišljenje da je Hrvatska samo odlučila provesti vojne operacije. Sugovornici s druge strane, tadašnje vlasti SAO krajine, nisu prihvaćali mirni povratak ni zapadne Slavonije, a kasnije ni područja Knina ni tzv. krajinskog dijela koji se uspostavio nasilnim putem. Zato je Hrvatska provela Bljesak i Oluju. Važno je rasvijetliti jednu dilemu koja se i dan-danas provlači i kroz medije i među ljudima, a postavlja se pitanje nije li se mogao i istočni dio Hrvatske riješiti vojnim putem? Mogao se, naravno, ali uz koju cijenu? Uz cijenu tisuće pobijenih ljudi, razorenih gradova. Od Vinkovaca, Osijeka, Đakova, Virovitice pa sve do Zagreba. Vukovar ne ubrajam jer je ionako bio razoren. Upravo zbog te prevelike cijene Daytonskim je mirovnim sporazumom donesena odluka da se istočni dio Hrvatske riješi mirnim putem. I tadašnji je hrvatski predsjednik Franjo Tuđman rekao da mu je važan svaki hrvatski, ali i svaki srpski život. On je tada imao širinu pogleda koju ima pobjednik, i to je na svakom koraku pokazao. Da se išlo vojnim putem, Hrvatska bi potonula u još veću tugu zbog izgubljenih života, a posebice zbog mladih koji su se tada najviše prihvaćali oružja za oslobođenje i povratak Hrvatske unutar njezinih granica. Druga dvojba koja se nameće jest je li trebalo činiti ustupke? Podsjetit ću na govore koje je predsjednik Tuđman održao kad je prvi i drugi put došao u Vukovar. Govoreći iz današnje perspektive i gledajući na izjave koje danas daju vodeći ljudi i uspoređujući ih s onima koje je tadašnji predsjednik davao, čini mi se da je Franjo Tuđman imao više političke širine nego što to imaju neki

vodeći ljudi u Hrvatskoj danas. To jednostavno nema smisla i teško je shvatljivo, pogotovo jer govorimo o 1998. i 2015. godini. Moramo se kretati naprijed! Naravno, kriteriji za to kretanje naprijed moraju biti jasni. Samo je jedna istina i kod tumačenja te jedne istine svatko ima svoju verziju, i to je ono što je loše. Moraju biti jasni kriteriji na čemu počiva mirna reintegracija. Kad mi je predsjednik Tuđman rekao da će biti na čelu tog procesa pobjede, rekla sam mu kako je to nemoguće jer nitko neće pomiriti Hrvate i Srbe, da je to nemoguća misija. On mi je na to odgovorio da je sve moguće. Shvaćati pomirbu kao dječju igru *pui pik ne važi* – to nije pomirba, to nije normalizacija života, to nije proces reintegracije. Proces reintegracije sastojao se od rješavanja frustracija, ljudskih sudbina, ljudske boli. To je bio proces koji je počeo onda, a nije završio ni danas. Čini mi se da su na tom pravcu postojale krivulje. Krenuli smo dobro i ozbiljno, nastojali smo rješiti probleme, a onda je oko 2000. godine došlo do zaokreta u načinu razmišljanja. Ovo je bilo reintegrirano područje, teritorij uspostavljen, ljudi su se počeli vraćati, novca je bilo nedovoljno, ali jednog dana će se obnoviti ostatak. I tako je sve stalo. Sličan način razmišljanja prisutan je i danas. Imamo zakone, idemo ih provoditi, ljudima se kad se ti zakoni ne provode, a nitko ne razmišlja o ovoj dimenziji problema koji tinja u svakom čovjeku koji je ostao živjeti ovdje, bio on Hrvat ili Srbin. Na tom se području zapravo učinilo najmanje i zato se pojavljuju incidenti zbog nekih neriješenih problema koji će biti kamen spoticanja dok god se ne riješe. No nitko ne radi u dovoljnoj mjeri na rješavanju tih gorućih problema.

Još jedna u nizu dvojbi, odnosno postavljenih pitanja, jest pitanje je li trebalo donijeti zakon o oprostu? Franjo Tuđman je u vrijeme najveće agresije pozivao one koji su uzeli oružje da ga ostave pa je 1992. godine proglašio prvi oprost. Zatim je 1994. godine pred vojne operacije proglašio drugi oprost. Nakon operacije Oluja proglašio je treći oprost. Za ovo je područje 1997. godine proglašio i četvrti oprost. Ali, oprost kome? Ne onima koji su činili zločine, ne onima koji su ubijali, silovali, palili, tjerali ljudi kroz minska polja – za te ljudi nema oprosta. Oni moraju biti izvedeni pred lice pravosuđa. Oprost je bio za one koji su prisilno mobilizirani, koji su nosili oružje, a nisu nikoga ubili. Danas se taj oprost tumači kako kome padne na pamet, a sve u kontekstu nekakvih odnosa i nekakve klime koja vodi prema stvaranju većih tenzija. Treća je dvojba gospodarstvo i ulaganje u razvoj. Danas se na Hrvatsku u međunarodnoj zajednici gleda kao na božanstvo, odnosno tako se gleda na ljudi iz Hrvatske jer su bili na čelu najuspješnije misije na svijetu. Ovdje se to ne doživljava tako, općenito, mirna reintegracija ne doživljava se kao neki poseban uspjeh.

Imamo više od dvjesto ljudi koji su se izgradili na terenu i koji imaju iskustvo koje u drugim zemljama ljudi nemaju. Imaju iskustvo normalizacije života. To nisu vojnici, oni nemaju iskustvo rata i ratovanja, nego iskustvo uspostave mira, to su specijalni vojnici mira kojih nema u svijetu. To je naš brand, ali mi to ne koristimo jer ne znamo iskoristiti. Upravo iz te mogućnosti da nešto ovdje promijenimo, nismo izvukli ništa jer nismo zadržali te ljudi i nismo uspjeli nastaviti proces normalizacije života svih zajednica koje ovdje žive – većinske i više manjinskih koje su ostale živjeti na ovome području.

Potrebno je rješiti pitanje nestalih, pitanje odgovornosti za zločin, potrebno je osigurati manjinskim zajednicama da se osjećaju ravnopravno s većinskim. U tom smjeru trebamo svi djelovati – i na lokalnoj i na nacionalnoj razini. Pitanje gospodarstva ključno je pitanje.

Sjećam se načina na koji se razmišljalo 1997., kada je ovaj grad bio potpuno devastiran – postavljalo se pitanje u što je potrebnije ulagati – u kuće ili u gospodarstvo? To je bila dvojba. Osobno sam bila zagovornica strane koja je bila spremnija ulagati u gospodarstvo, na što su mi odgovarali da nema smisla obnavljati gospodarstvo ako se ljudi nisu vratili svojim kućama. To se svelo na dvojbu tipa *što je starije – kokoš ili jaje?* Na kraju je Vlada odlučila obnoviti kuće. Hrvatska je u to vrijeme bila vrlo siromašna, iscrpljena ratom, odsječena nekoliko godina. Imati snage uložiti u otkup oružja 1996./1997. godine, u organiziranje lokalnih izbora, u rješavanje pitanja konvalidacije, u rješavanje niza stvari koje su omogućile ostanak autohtonoga srpskog stanovništva u istočnoj Slavoniji, Baranji i zapadnom Srijemu. Organizirati povratak Hrvata, obnavljati im kuće... Postavlja se pitanje koja bi to veća i bogatija zemlja od Hrvatske uspjela napraviti u dvije godine? Svi smo mi nezadovoljni i stalno imamo nekakve prigovore i iz ove perspektive vjerojatno gledamo drukčije na ondašnja zbivanja, ali ovdje se iznosi kako je onda bilo i kako se onda razmišljalo. Puno je snage uloženo u obnovu, u povratak, i nekako se čini da su se stvari brže dogadale nego danas.

Željela bih se vratiti na misao o mnoštvu zakona koje imamo u Vukovaru od kojih nijedan nije osigurao da se ovaj grad počne brže razvijati. Ne samo u obnovi fasada kuća i svega onoga što čini grad ljepšim nego i u obnovi gospodarstva, u obnovi života, u stvaranju mladih potencijala koji će omogućiti budućnost ovom gradu. I ne samo Vukovaru nego cijelom istočnom dijelu Hrvatske. Stoga smatram da se na ovim pitanjima koja su se otvorila – pitanjima dvojezičnosti, pitanjima pronalaženja nestalih osoba u ratu i na svim onim pitanjima koja doista muče ovaj grad – treba raditi i o njima razgovarati. Treba graditi socijalnu mrežu međuljudskih odnosa. To je jedan vrlo težak i osjetljiv proces. I kad je staklo razbijeno, po njemu treba polako i pažljivo hodati kako bismo se što manje porezali. Nažalost, prošle smo godine protutnjali po staklu koje je tek slomljeno i vidjeli smo posljedice. Ustavni sud je prošle godine zaustavio nezadovoljstvo i negativnu energiju koja se počela širiti ovim dijelom Hrvatske. Taj se dio počeo umalo topiti. Prošlo je pola godine od odluke Ustavnog suda, a ja kao saborska zastupnica nisam primijetila da smo počeli razgovarati o načinu rješavanja onoga što je sada samo zamrzнуto. I uopće nemam ideju kako će to izgledati kad se odmrzne. Možda će izgledati bolje, ali se postavlja pitanje od čega je bolje ako se ništa nije dogodilo? Potrebno je i na nacionalnoj i na lokalnoj razini početi razgovarati o rješavanju doista osjetljivih pitanja koja ometaju ljudi. Ako smo imali hrabrosti obnoviti zemlju i vratiti teritorij, valjda imamo hrabrosti sjesti i rješiti pitanje po pitanje koje muči ove ljudi.

Uvijek sam spremna pomoći u rješavanju svih pitanja jer me više ni jedan užas ne može zaustaviti ni impresionirati, a nosim to naslijeđe potrebe da ovaj dio Hrvatske doista u punoj mjeri bude onakav kakav sam imala u slici prije 1990. – bogat, miran i lijep kraj.

U KOJOJ SU MJERI NA PODRUČJU VUKOVARA OSTVARENI CILJEVI MIRNE REINTEGRACIJE?

Branko Jurišić

Dopustite mi prije svega da vas pozdravim i da zahvalim organizatorima što su me pozvali, prijateljima iz Europskog doma Vukovar i Zaklade Friedrich Ebert. Iskoristio bih ovu priliku da i vama prenesem svoja sjećanja o vremenu kada se odvijao proces mirne reintegracije.

Danas, nakon gotovo 20 godina od potpisivanja Erdutskog sporazuma i početka procesa mirne reintegracije, mogu se dati različite ocjene o samom procesu i postignućima ovoga procesa. Naravno, uvijek će biti nezadovoljnih onime što je postignuto, neki su očekivali više, a neki nisu bili spremni na ustupke. I danas svaka strana gleda na ovaj proces iz svoga ugla. Zahvaljujući međunarodnoj zajednici, dvije strane sukoba odabrale su put mira i pregovaranja radi postizanja konačnog cilja.

Tvrdim da je bolje sjediti za stolom i razgovarati agresivno, ali i dalje razgovarati i pokušavati doći do rješenja nego ga tražiti ispaljivanjem metaka.

Za razumijevanje cijelog procesa potrebno je znati nekoliko važnih činjenica iz toga vremena i pokušati razumjeti samo okruženje u kojem se odvijao proces mirne reintegracije.

Mirna je reintegracija zasigurno odgovor međunarodne zajednice na akcije Bljesak i Oluja koje su, osim "ograničenog" karaktera, za posljedicu imale smrt, protjerivanje i odlazak velikog broja hrvatskih državljana srpske nacionalnosti iz područja na kojima su se provodile akcije Bljesak i Oluja (o tome govori i službeni dokument koji su potpisali ambasadori Galbraith i Stoltenberg u povodu prve godišnjice potpisivanja sporazuma).

U istočnoj Slavoniji, Baranji i zapadnom Srijemu, u razdoblju od osmog mjeseca 1995. pa do lokalnih izbora u petom mjesecu 1997., živjelo je oko 120.000 stanovnika (brojke su nepouzdane, ali se ovim brojem baratalo i u UNTAES-u i u tadašnjem Izvršnom vijeću oblasti). Gotovo polovicu navedenog broja činili su ljudi koji su se spasili iz područja obuhvaćenih Bljeskom i Olujom. Tadašnju "vlast" na ovome području činili su ljudi odani Miloševićevom režimu, a najvažnija uporišta bila su im u gradovima Vukovaru i Belom Manastiru (tada su to bile općine) i općinama Mirkovci, Tenja, Dalj. Bilo kome od tih struktura ni na kraj pameti nije bila ideja o mirnoj reintegraciji. Nakon potpisivanja Erdutskog sporazuma, situacija se na neki način promjenila budući da je Milošević imenovao Milana

Milanovića svojim predstavnikom i potpisnikom Erdutskog sporazuma, pa je to bio signal i ljudima oko Milanovića i Hadžića da bi se situacije mogla razvijati drugim smjerom. Taj su drugi smjer u ime srpske zajednice trebali odraditi uglavnom politički neuki ljudi, bez pregovaračkog iskustva, ljudi različitih zvanja, znanja, sposobnosti i namjera, a mnogi među njima tada su se i prvi put sreli te međusobno upoznali. Sigurno je jedno, ovi su pojedinci na sebe preuzeли velik teret i odgovornost. Ubrzo, nakon što su počeli sudjelovati u procesu mirne reintegracije, ovi su ljudi u lokalnom stanovništvu i kod izbjeglih te raseljenih osoba na području dobili etiketu "izdajnika", bili su izloženi raznim neugodnostima, prijetnjama i poteškoćama. Srpska je zajednica tada bila podijeljena na "patriote", koji su "pumpali" narod kako će to područje sigurno postati dijelom Srbije ili da će, u najmanju ruku, dobiti teritorijalnu i političku autonomiju. Nasuprot "patriotima" bili su "izdajnici" koji su se borili za to da područje predaju Hrvatskoj. Svi koji smo bili uključeni u proces mirne reintegracije činili smo tzv. Izvršno vijeće oblasti ili regije, neku vrstu Vlade pod nadzorom Prijelazne uprave UNTAES-a, a plaćene novcem Vlade Republike Hrvatske. Iako smo bili nazivani izdajnicima, nismo ništa manje napora ulagali u taj proces. Svi ljudi koji su sudjelovali u reintegraciji ujedno su preuzeли i veliku odgovornost i velik teret da proces mirne reintegracije privedu kraju. Iako sam bio svjestan u što se upuštamo, svejedno sam redovito bio iznenaden tempom kojim radimo, posebice sam bio oduševljen ažurnošću i ambicioznosću prijelaznog upravnika gospodina Klein koji nas je vodio kroz cijeli proces.

Važno je napomenuti kako je velik dio "običnog" stanovništva cijelog područja bio umoran i u strahu od bezvlašća te je od mirne reintegracije očekivao barem neku vrstu normalizacije odnosa. Glas "običnih" nije se mogao čuti jer im je glasna i na sve spremna manjina to onemogućavala. U veljači 1997. godine, na sastanku Komisije za jugoistočnu Europu, kojem je predsjedavala gospođa Doris Pack, izjavio sam da sliku o nama u svijet šalje mala i nedobronamjerna skupina koja filtrira što će izaći u javnost, a što neće. Kasnije sam istu izjavu dao za radio Glas Amerike. Po povratku u regiju imao sam dosta problema zbog te izjave jer sam dirnuo u "osinje glijezdo".

Ni Srpska pravoslavna crkva u to vrijeme nije zauzimala čvrst službeni stav o procesu mirne reintegracije, ali je dobar dio sveštenstva bio protiv integracije, pa čak i za odlazak s ovoga područja. U proljeće 1997., prije lokalnih izbora na tome području, pokojni je patrijarh srpski Pavle u Dalju, na sastanku sa sveštenstvom i srpskim liderima u procesu mirne reintegracije, jasno poručio kako je potrebno ostati na području te da se takva poruka treba prenijeti i narodu.

S druge strane, u procesu mirne reintegracije Republiku Hrvatsku je zastupao sam politički vrh, članovi Vlade i osobe iz najbližeg okruženja Predsjednika RH.

Poteškoće, dakle, nisu postojale samo kad je bila posrijedi spremnost na potpisivanje sporazuma od strana potpisnika već i u njegovoj implementaciji. Grad Vukovar i lokalno stanovništvo izmiješano s izbjeglicama u gradu i mjestima u zapadnom Srijemu bili su tada središte otpora reintegraciji. Slično je bilo i u Baranji.

Erdutski je sporazum sadržavao pojedine odredbe čija je implementacija bila uvjet nastavka procesa mirne reintegracije. Prije svega to se odnosi na odredbe o demilitarizaciji i raspoređivanju

međunarodnih snaga, što se doista dogodilo neposredno nakon potpisivanja Erdutskog sporazuma. Zatim, riječ je o posebno važnim odredbama o formiranju prijelaznih policijskih snaga nacionalno mješovitog sastava Policije pod nadzorom UNTAES-a. Usaporeno s procesom demilitarizacije područja i formiranja Prijelaznih policijskih snaga (Transitional Police Forces – TPF) formirani su i ostali Zajednički provedbeni odbori koji su se bavili ljudskim pravima, povratkom izbjeglih i raseljenih osoba, pravosuđem i upravom, poljoprivredom, transportom, javnim poduzećima, carinom, graničnim prijelazima itd. Osobno sam bio član dvaju odbora – odbora za ljudska prava i za povratak raseljenih osoba. Kroz rad ovoga drugoga provedbenog odbora/povjerenstva ubrzo smo počeli pilot-projekt, odnosno pokrenut je proces povratka iseljenog stanovništva iz područja u svoje domove. Odabranu su mjesta u pilot-projektu povratka od kojih bih prema uspješnosti istaknuo Nijemce, a prema problemima Bilje.

Osim Erdutskog sporazuma, još je jedan dokument iz toga razdoblja vrlo važan, a to je Pismo namjere Vlade Republike Hrvatske o dovršenju mirne reintegracije područja pod Prijelaznom upravom od dana 13. 1. 1997. Taj je dokument dao temelje novim odnosima između vladajućih struktura Republike Hrvatske i srpske manjinske zajednice u Republici Hrvatskoj. Pismo namjere dalo je nove garancije srpskoj zajednici za participaciju u političkom životu u području pod prijelaznom upravom i postalo model drugim sredinama u Republici Hrvatskoj, gdje žive pripadnici srpske zajednice.

Otvorene su prometnice između područja i ostatka Republike Hrvatske te su organizirani susreti razdvojenih obitelji.

UNTAES i Ministarstvo uprave Republike Hrvatske otvorili su na području više od 20 ureda za izdavanje domovnica i osobnih dokumenata građana iz područja. Ovo je bio jedan od presudnih trenutaka u procesu jer je stanovništvu omogućen izlazak na lokalne izbore, a s druge strane rješavanje statusnih i imovinsko-pravnih pitanja. Ovo razdoblje također ima značaj u začecima civilnog društva tako da u Vukovaru imamo nekoliko organiziranih nevladinih udruga uz pomoć organizacija izvan Republike Hrvatske (Centar za mir, pravne savjete i psihosocijalnu pomoć, VIMIO itd.). Taj pokušaj začetka civilnog društva prošao je neslavno osnivanjem nevladine udruge Vukovarka, koju su činile žene različitih nacionalnosti. Neslavno je prošao i pokušaj njihove prve aktivnosti kada su htjele organizirati izložbu radova djece hrvatske, srpske i mađarske nacionalnosti, što tadašnjem rukovodstvu nije odgovaralo. Neke su članice bile čak i fizički napadnute.

No unatoč tomu, međunarodne nevladine organizacije bile su prisutne na ovom području pod Prijelaznom upravom koje je sve više postajalo otvoreno i sastavnim dijelom Republike Hrvatske. Obnova i izgradnja gotovo potpuno razrušenog Vukovara počela je otvaranjem područja i bila je uvjet povratka prognanih i raseljenih. U oporavak i obnovu grada Vukovara nisu uložena samo sredstva Republike Hrvatske već su uložena i sredstva međunarodnih agencija (USAID, IOM, ASB, NRC). Lokalna vlast ili, bolje rečeno, pravna država u Vukovaru, počela je funkcionirati nakon izbora u svibnju 1997.

Stanovništvo srpske nacionalnosti većim je dijelom ostalo u svojim domovima, ali je ipak značajan broj domicilnoga srpskog stanovništva otisao u Srbiju ili neke druge zemlje.

Konačno, srpska je zajednica nakon lokalnih izbora osnovala i Zajedničko vijeće općina, kao posebnu manjinsku organizaciju koja i danas funkcionira te koordinira potrebe srpske zajednice u većinskim srpskim općinama na području Osječko-baranjske županije i Vukovarsko-srijemske županije. Ovo je bila izravna implementacija članka 12 Erdutskog sporazuma. Međutim, Erdutski sporazum ne može se gledati odvojeno od Pisma namjere Vlade Republike Hrvatske, kojim se srpskoj zajednici daju dodatna prava na zastupljenost u pojedinim ministarstvima na funkcijama ne nižim od pomoćnika ministra (unutrašnji poslovi, pravosuđe, prosvjeta i kultura, obnova i razvitak). U skladu s odredbom članka 6 Erdutskog sporazuma, s točkom 8 Pisma namjere, srpskoj zajednici i ostalim manjinskim zajednicama u području zajamčeno je pravo na obrazovanje prema programima kojima se gaji kulturni identitet, povijest i naslijeđe.

Grad Vukovar jedno je od mesta s najvećim razaranjima i stradanjima u novijoj povijesti. Najveći stradalnici bili su civili, stanovnici Vukovara. Erdutski je sporazum donio mir gradu i cijelom području.

Uza sve poteškoće, pregovarači objetu strana uz posredstvo međunarodne zajednice priveli su proces mirne reintegracije kraju. Prema mišljenju nekih, ovo je bila jedna od najuspješnijih misija Ujedinjenih Naroda. Grad Vukovar počeo je poprimati svoj prijeratni oblik, a stanovništvo se počelo vraćati svojim domovima nakon četiri godine izgnanstva. Dvije su zajednice počele novi život jedna pokraj druge, počela je primjena odredbi međunarodnih dokumenata i domaćeg zakonodavstva o manjinskim pravima. Nakon podosta lutanja, Zajedničko je vijeće općina uz pomoć stranih donatora i institucija Vlade Republike Hrvatske našlo svoj put i mjesto u manjinskoj sredini. Funkcije dožupana su i dalje dostupne predstavnicima srpske manjine. Povratak prognanih i raseljenih je dovršen, a time je dovršena i obnova porušenih kuća. Zakon o općem oprostu primijenjen je na području. Zakon o konvalidaciji je u dobroj mjeri primijenjen i na području i u ostatku Republike Hrvatske. Reintegracija teritorija i institucija uspješno je obavljena. Nažalost, jedna od najtežih posljedica rata u području je i dalje prisutna, a to je pitanje sudbine nestalih i zatočenih.

Rat je u Hrvatskoj počeo 1991., i to na području istočne Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema, a 1995., potpisivanjem Erdutskog sporazuma, zvanično je i završio.

Osnovni sporazum za područje istočne Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema, poznatiji kao Erdutski sporazum, potpisana dana 12. studenoga 1995., te Rezolucija Vijeća sigurnosti UN 1037 od 15. siječnja 1996. (aneks ove Rezolucije je Erdutski sporazum) uvode nas procesom mirne reintegracije područja navedenog u sporazumu i rezoluciji u pravni i politički sustav Republike Hrvatske. Proces je trajao dvije godine i svečano je proglašen završenim 15. siječnja 1998. Mirna reintegracija donijela je mir u područje, spriječila daljnja krvoproljeća, razaranja i progon stanovništva. Reintegracija je omogućila neometan povratak prognanika u njihove domove te je bila temelj razvoju novih odnosa između srpske i hrvatske zajednice u Hrvatskoj i institucija države Hrvatske.

Vukovar je dobio perspektivu otvorenoga grada na Dunavu, rijeci poveznici mnogih europskih gradova. Put za povratak u multikulturalnost bio je otvoren. To su prednosti

kojima se rijetko koji grad može pohvaliti. Slobodan sam reći kako je Erdutski sporazum dao velik doprinos miru i stabilizaciji prilika u Vukovaru tijekom i nakon mirne reintegracije. Međutim, posljednjih godinu i pol dana nakon ulaska Republike Hrvatske u Europsku uniju, situacija u Vukovaru podsjeća na situaciju prije početka mirne reintegracije. Sve vrijednosti i postignuća mirne reintegracije dovode se u pitanje, čemu sav taj napor i trud ako se sada, prema onome što vidim i čujem, slavi rat, a ne mir. Prisutan je govor mržnje, a visoki standardi poštovanja ljudskih prava su upitni. Erdutski sporazum, mirna reintegracija i sve na čemu se u to doba radilo, sva dosadašnja postignuća, nepravedno se stavljuju u drugi plan. U gradu Vukovaru funkciranje pravne države postalo je problematično. Mirna reintegracija, kao misija UNTAES-a, jedna je od najuspješnijih misija UN-a, ali načuo sam kako se priča da smo svi mi, koji smo sudjelovali u procesu mirne reintegracije, jedva dočekali da prođu dvije prijelazne godine pa da idemo dalje. Sva pozitivna iskustva, što sam ih stekao tijekom rada na procesu mirne reintegracije, prenosio sam na Kosovo, gdje sam osam godina sudjelovao na integraciji srpske zajednice u Kosovo. Smatram da imamo dovoljno prostora i prava ponositi se i dići postignutim u doba mirne reintegracije. Također, stava sam da nam poruke i načela mirne reintegracije otvaraju put za daljnju suradnju. Naravno, pitanje nestalih i slična teška pitanja zajednički trebamo rješavati, bez tenzija. Ne zaboravite da je Vukovar jedan od razorenijih gradova u novijoj povijesti. Unatoč tomu, većina je gradićeva uspješno obnovljena, ali međuljudski su odnosi i dalje zapostavljeni te mislim da na tome trebamo svi poraditi.

EUROPSKE VRIJEDNOSTI KAO TEMELJ ISKRENOG POMIRENJA

Per Vinther

Dame i gospodo, dragi prijatelji,

zahvaljujem što ste me pozvali na ovu manifestaciju obilježavanja mirne reintegracije Podunavlja u središnju Hrvatsku. Za početak, želim naglasiti da ovdje govorim u svoje ime budući da sam se prije nekoliko godina povukao s mjesta dužnosnika Europske Unije.

Naime, i ja sam bio jedan od mnogih predstavnika međunarodne zajednice koji su 15. siječnja 1998. godine došli ovamo kako bi označili kraj UN-ove administracije i povratak regije hrvatskoj suverenosti. Taj je događaj potom proslavljen raskošnim vatrometom u Zagrebu.

Već tijekom 1997. godine u mnogo sam navrata bio u prilici posjetiti Podunavlje, i odmah prilikom prvog posjeta dobio sam stvarnu sliku situacije na tome području kada sam bio zaustavljen na kontrolnoj točki ceste prema Vinkovcima, gdje su bili postavljeni UN-ovi vojnici. Moji su posjeti uključivali kontakt s UNTAES-om i praćenje ranih projekata obnove koje je finansirala Europska Unija. Bio sam ovdje u listopadu 1997. godine s EU povjerenikom Van den Broeckom, kada je obnovljena zgrada Dunav I i vraćena prijašnjim stanarima. Čak sam bio i promatrač na izborima u Kneževim Vinogradima 13. travnja 1997.

Molim vas, ne brinite se, neću vam ispričati svoju životnu priču. Samo sam htio pokazati da donekle poznajem situaciju u ovoj regiji koju sam od toga vremena nastavio pratiti i redovno posjećivati. Zasigurno se ne mogu pretvarati da znam jednako kao i netko tko je rođen i odrastao ovdje u Vukovaru ili u Osijeku. Ipak, 17 godina kasnije, dopustite mi da parafraziram riječi velikog državnika Winstona Churchilla, 15. siječnja 1998. nije bio „kraj, nije čak bio ni početak kraja, ali je upravo mogao biti kraj početka!“

Europska Unija potrošila je više od 100 milijuna kuna na obnovu Podunavlja podupirući Vladin program izgradnje povjerenja, ubrzanog povratka i normalizacije života. Svaki put kada je završen i svečano obilježen završetak kakvog projekta obnove koje je finansirala Europska Unija, imao sam priliku spomenuti tri ključna pojma – obnovu, povratak i pomirbu (na engleskom jeziku sva tri pojma počinju prefiksom *re-* koji označava ponovno uspostavljanje nečega, op. prev.). A sva tri zajedno dio su četvrtog ključnog pojma – reintegracije! Mirne reintegracije! Nažalost, izgleda da nije bilo toliko interesa za pomirenje kao što smo mogli poželjeti.

Priznajem, pomirenje nije lako! Da jest, onda danas možda ne bismo bili ovdje za ovim okruglim stolom. Pomirenje nije ni novina! Prisjetite se samo povijesti europskog kontinenta u prošlom stoljeću koja je dovela do znatne potrebe za pomirenjem. Prvi i Drugi svjetski rat samo su dva primjera. Komemoracija 100. obljetnice početka Prvog svjetskog rata prošle jeseni prouzročila je mnoga promišljanja europskih vođa o pomirenju koje se odigralo od toga vremena.

Ipak, i siguran sam da će se složiti, najveći pomirbeni pothvat prošlog stoljeća osnivanje je Europske Unije. Unija ima svoje korijene u francusko-njemačkom pomirenju nakon Drugog svjetskog rata i temelji se na vrijednostima poštovanja ljudskog dostojanstva, slobode, demokracije, jednakosti, vladavine prava i poštovanja ljudskih prava, uključujući prava pripadnika manjina. Te su vrijednosti zajedničke svim državama članicama Europske Unije. Štoviše, društva država članica obilježena su pluralizmom, nediskriminacijom, tolerancijom, pravdom, solidarnošću i jednakostju među spolovima.

Mnogo je primjera iz drugih dijelova svijeta gdje su inicijative pomirenja poprimile različite oblike. Jedan od takvih primjera je Južnoafrička komisija za istinu i pomirenje (TRC) koju je uspostavila Vlada narodnog jedinstva kako bi pomogla u suočavanju s onim što se događalo u zemlji tijekom Apartheida. Sukob iz tog razdoblja rezultirao je nasiljem i povredama ljudskih prava sa svih strana. Nijedan dio društva nije izbjegao te prekršaje.

U mojoj domovini Danskoj prošle smo godine obilježili sjećanje na rat s Pruskom iz 1864., kada je Danska bila prisiljena prepustiti velike dijelove svojega teritorija. Kao posljedica Prvog svjetskog rata, dobar dio te zemlje vraćen je Danskoj 1920. godine i od tada je suživot Danaca i Nijemaca uzoran na oba teritorija, dijelu koji je vraćen i dijelu koji je ostao pod njemačkom vlašću. Uzorni odnosi vladaju u političkom i kulturnom smislu s punim poštovanjem manjina. To je izvedivo!

Dio Europe u kojem se danas nalazimo ima vlastite razloge zašto pomirenje nije lako. Prije otprilike 15 godina sudjelovao sam u diskusiji sa studentima riječkog sveučilišta o EU integracijama i govorio o svim uvjetima koje će Hrvatska morati ispuniti kako bi postigla svoj cilj pristupanja Europskoj Uniji. Tijekom rasprave upitali su me koliko sam vremena proveo u Hrvatskoj. Kada sam odgovorio da sam u Hrvatskoj otprilike dvije godine, rekli su da je nemoguće očekivati da za to vrijeme shvatim što se događa na ovom području. Tada sam shvatio da bi za potpuno razumijevanje stanja na Balkanu bilo potrebno živjeti na ovim prostorima pet stotina godina ili vjerojatno i više! Stoga, ako danas kažem nešto što bi nekome bilo uvredljivo, molim vas da to jednostavno pripišete činjenici da nisam živio ovdje dovoljno dugo!

U ovoj regiji povijest nije u prošlosti. Povijest je prisutna s vama svaki dan!

Jednom drugom prilikom predložio sam srpskom vođi zajednice da položi buket cvijeća na malu kapelu izgradenu u spomen na nekoliko hrvatskih policajaca koje su ubili srpski počinitelji. Voden sam logikom kako je za tango potrebno dvoje pa je i za pomirenje zasigurno potrebno dvoje. Obje strane trebaju uložiti određene napore. Međutim, odgovor je bio da on to

ne može učiniti jer – kako mi je objasnio – „znaš, tisuću devetstvo i neke neki su Hrvati učinili to i to nekim Srbima“. Siguran sam da je mogao naći još mnogo drugih incidenata u prošlosti koji bi ga spriječili da pruži ruku u znak dobre volje pomirenja. Ne upirem prstom ni u koga određenog. Poanta je da sve strane moraju biti spremne napraviti korak u tom smjeru i još više biti spremne pokazati kako to čine.

Značajna prepreka za pomirenje je, naravno, stav „Vaša istina nije naša istina!“ Već sam spomenuo komisiju za istinu i pomirenje u Južnoj Africi. Što se zapravo dogodilo ovdje u ranim devedesetima? Uza sve poštovanje prema nevinim žrtvama iz 1991. i njihovim obiteljima, može li netko istinski tvrditi da je ono što se dogodilo u Vukovaru gore od onoga što se dogodilo u Mostaru tijekom godina koje su uslijedile?

Nema dvojbe da vođe zajednice i oni koji oblikuju mišljenja moraju dati dobar primjer. Kvaliteta političkog vodstva postaje odlučujuća stvar. Iako su osjećaji onih koje su neprijateljski postupci na ovaj ili onaj način izravno dotakli potpuno razumljivi, političari i predstavnici udruga civilnog društva moraju shvatiti jednu važnu stvar:

Ne mogu povesti svoju zajednicu u demokratsku europsku budućnost dok neprestano gledaju u retrovizor!

Uz uvažavanje činjenice da su sljedeći izbori uvijek na umu, potrebno je prepoznati kako je pomirenje u konačnici najbolji put, možda jedini put naprijed za cijelu zajednicu, za cijelu državu, za cijelu regiju.

Imajte na umu da i Crkva treba odigrati važnu ulogu. Ne tako davno još se mogao čuti govor mržnje religijskih vođa. Nadajmo se da je to definitivno stvar prošlosti i da su je zamijenili apeli na suosjećanje.

A ne zaboravimo da mediji također snose veliku odgovornost. Nezavisno novinarstvo i odgovorno novinarstvo trebalo bi ići ruku pod ruku, trebalo bi se podrazumijevati! Uloga medija u određenim dijelovima regije ne bi smjela biti senzacionalizam koji svaku birtijsku svađu pretvara u etnički sukob.

Dakle, govorio sam o ulozi – rekao bih jasne – odgovornosti vođa zajednice u uspostavljanju pomirenja. No ponavljam, udruge civilnog društva mogu i moraju igrati važnu ulogu u unapređenju pomirenja, pomoći pri izgradnji povjerenja, promicanju tolerancije i poštivanja manjina. Europske vrijednosti! *Bottom-up* pristup, dakle od dolje prema gore, potreban je kako bi se upotpunile aktivnosti koje poduzimaju nacionalni i lokalni političari i u tome su smislu u prošlosti započete mnoge korisne inicijative, uključujući one prekogranične. Na sreću, mnogo je osoba koje se predano bore za ovu stvar, ali nažalost na svakom koraku nailaze na prepreke koje su postavili upravo oni političari koji bi trebali revno raditi na ostvarivanju istih ciljeva. Pioniri pomirenja u Europi nakon Drugog svjetskog rata nailazili su na slične prepreke, ali njihov je predani rad na temeljnoj razini pomogao izgraditi podršku za ono što je naposljetu postala Europska Unija.

Kada pratite situaciju u Vukovarsko-srijemskoj županiji, očito je kako nakon gotovo 25 godina još ima mnogo onih koji traže sukob prije negoli pomirenje, mnogo je onih čija je tuga do sada već trebala ustupiti mjesto suosjećanju, aktivnoj potrazi za zajedničkim temeljima!

Prema mome mišljenju, još ima vremena ponovno oživjeti duh Vukovara! Imao sam zadovoljstvo posjetiti Gradski muzej nekoliko puta i video sam svjedočanstva o miru i blagostanju Vukovara i cijele regije u prošlosti. Zašto ne bismo pomno promotriли sve loše primjere etničkih sukoba diljem svijeta: Afganistan, Eritreja, Irak, Libija, Pakistan, Sirija, Ukrajina – i rekli glasno i jasno: To nije ono što želimo za Vukovar, za Podunavlje! Želimo nešto puno bolje za ovu generaciju i za generacije koje će uslijediti!

Ključ uspjeha je da svi rade na održivom pomirenju u zajednici:

- u kojoj svatko tko ovdje živi može zadržati svoje dostojanstvo
- u kojoj nijedna obitelj ne mora napustiti svoj dom jer ne može živjeti u ozračju nepovjerenja, sumnje i odbacivanja, bilo ono otvoreno ili prikriveno
- u kojoj su počinitelji ratnih zločina propisno kažnjeni, ali gdje se nikoga ne progoni samo na temelju glasina
- u kojoj mladi ljudi, koji 1991. godine još nisu bili ni rođeni, nisu indoktrinirani da svoju braću i sestre smatraju i tretiraju kao nekakvu vrstu nepoželjnih stranaca. Naprotiv, mladu generaciju treba ohrabrvati da surađuje za zajedničku budućnost!

Mogao bih nastaviti ovaj niz, ali mislim da ste shvatili što želim reći: još ima posla na kojem treba raditi, ali to je posao vrijedan truda!

ULOGA NEVLADINOG SEKTORA U PROCESU MIRNE REINTEGRACIJE

Gordan Bosanac

Hvala na pozivu, hvala Europskom domu Vukovar što ste me pozvali, kao i Zakladi Friedrich Ebert. Zapravo, želio bih vam čestitati ono što vam službeno ne mogu čestitati – u smislu službenog obilježavanja dana mirne reintegracije, ali na neki način dobro je što vam mogu i ovako neslužbeno čestitati. Stoga, sretna vam obljetnica mirne reintegracije istočne Hrvatske! Ovo je zapravo jedan od rijetkih dana kad iskazujemo zahvalnost ljudima koji su danas s nama, a koji su uložili velik napor kako bismo uspostavili suverenitet ove zemlje. Pretpostavljam da ste svi bili na puno obljetnica na kojima smo zajedno obilježavali sjećanje na žrtve rata, sjećanje na naše branitelje, gdje smo zahvaljivali braniteljima, političarima i političarkama, obilježavali vojne pobjede, ali pokušajmo se sjetiti koliko smo puta bili na nekim događanjima gdje smo zahvaljivali mirovnjacima koji su zasigurno nešto radili po tom pitanju. Takvih je prilika bilo malo i uistinu sam počašćen što mogu biti u društvu ljudi koji su završili nevjerojatan posao. Pritom ne mislim samo na prisutne koji sjede ovdje za stolom nego i na sve prisutne koji su bili svjedocima mirne reintegracije i koji su je živjeli. U skladu s tim, zamolio bih vas da zaplješćemo jedni drugima za sav doprinos mirnoj reintegraciji hrvatskog Podunavlja. Mislim da ovaj pljesak govori o mirnoj reintegraciji iz jedne pozicije koja je rijetka u našem javnom prostoru kad je riječ o onome što nam se dogodilo u ratu i na koji se način sjećamo rata. Govori i o tome da je mirna reintegracija jedan od rijetkih događaja koji je, prema mome mišljenju, vrijednosno politički neupitan. Drugim riječima, kada se govori o mirnoj reintegraciji, ne mogu se sjetiti da se iz bilo koje perspektive – lijeve ili desne političke opcije, srpske, hrvatske, bosanske, slovenske, američke ili ruske – čula neka vrsta argumentacije koja će dovesti do sukoba u koji se često zaplićemo govoreći o nekim drugim temama vezanim uz rat koji smo proživjeli. Upravo zbog toga, slavljenje mirne reintegracije je slavljenje jednoga društvenog kapitala. Smatram da obilježavanjem ovog događaja nitko ne može izgubiti. Pritom ne mislim samo na politički gubitak nego i na vrijednosni. Proteklih je godina obilježavanje pokretao Europski dom Vukovar i hvala vam na tome. Jučer smo se u Centru za mirovne studije prisjetili mirne reintegracije dok je kod nas gostovao gospodin Joško Morić. Govorio nam je o tome što se sve događalo u doba mirne reintegracije, a i danas, vozeći se prema Vukovaru, čuo sam kako su u medijima počeli govoriti da današnji dan nije samo obilježavanje međunarodnog priznanja Republike Hrvatske nego priznanje da smo uistinu bez ijednog ispaljenog metka i bez izgubljenog života ostvarili suverenitet nad našom zemljom.

Budući da je moja organizacija djelovala u zaleđu Zadra, prije tri godine davao sam intervju jednome zadarskom listu. Moja tadašnja izjava mogla se činiti kontroverznom i izazvati polemike, ali nije. I to mi je još jednom potvrđilo koliko je mirna reintegracija snažan proces. Rekao sam da mi je u Hrvatskoj važnije slaviti mirnu reintegraciju nego Oluju. Tada se možda ova izjava činila pretjeranom, ali i danas bih ponovio isto.

Polemizirao sam s nekim osobama o tome i, naravno, ima argumenata i za jednu i za drugu proslavu, ali ono do čega smo ubrzo došli jest to da smo na obljetnicu Oluje napravili dvije proslave. Jedni će otici na obilježavanje u Knin, a drugi u Čavoglave pa ćemo opet raspravljati o tome tko je u pravu. Obilježavanje pada Vukovara također ide u smjeru da se naprave dvije ili čak tri kolone sjećanja. Jedino mi se za obilježavanje mirne reintegracije čini da tu nema alternativne proslave, da neće na jednoj strani slaviti Hrvati, a na drugoj Srbi ili na jednoj strani Vlada, a na drugoj mirovnjaci. Čini mi se kako je mirna reintegracija upravo jedna snažna točka koja nas objedinjuje da se držimo skupa bez obzira na to iz koje pozicije dolazimo, ali svejedno je i dalje držimo po strani, nezasluženo.

Uistinu, i ja imam svoje objašnjenje zašto se to događa, a jedan je od razloga naša nespretnost da ispravno vodimo politiku ove zemlje na svim razinama – od lokalne pa do nacionalne razine. Dopustite mi da budem malo i kritičan, da ne veličam samo mirnu reintegraciju. Smatram da je prijeko potrebno govoriti o mirnoj reintegraciji, o tome kako se i zašto mirna reintegracija dogodila. Naravno, meni kao mirovnjaku ona je najbliža srcu, ali budimo iskreni i preispitajmo je, posebice vezano uz pregovaračke pozicije prije mirne reintegracije. Naime, hrvatska Vlada, tada na čelu s predsjednikom Tuđmanom, htjela je pregovarati i prije Bljeska i Oluje. Pregovori nisu uspijevali pa se situacija počela rješavati vojnim putem. Dakle, nakon tih dviju operacija promijenile su se pozicije moći pa su pregovori mogli ponovno početi. Znate li kada se kreće s pregovorima? Postoje dvije varijante pregovora. Prva, kad imаш barem malo povjerenja u pregovaračku stranu i kad ti je doista stalo do rješavanja problema. Malo povjerenja imam ja, malo ti, ne vjerujemo si baš potpuno, ali to je temelj odakle krećemo da bismo zajedno došli do neke točke dogovora – to su najzdraviji pregovori. Druga je varijanta pregovora kad se ja malo bojam tebe pa pregovaramo. Čini mi se da naša kritičnost prema mirnoj reintegraciji proizlazi upravo iz toga što se pregovaralo iz straha. Naravno, u pregovore se ulazilo s kapitalom povjerenja, ali strah je bio okosnica pregovora. Zato nismo izvučli sve što se moglo izvući iz mirne reintegracije. Drugi kritičan pogled na mirnu reintegraciju o kojem polemiziram s kolegama sociologizma odnosi se na područje ljudske sigurnosti koje me i osobno zanima. Pritom mislim na onu situaciju kad se pitate što je čovjeku potrebno da bi se osjećao sigurnim, kada za njegovu sigurnost nije nužno da ga štiti vojska ili policija? Što je to što je čovjeku potrebno kako bi mogao funkcionirati kao ljudsko biće? Što nam treba da funkcioniramo kao ljudi na dnevnoj razini? Je li to tolerancija, posao, zdravlje, prijatelji, obitelj? U takvim polemikama zapitali smo se kakva je danas ljudska sigurnost i gdje se ljudi osjećaju sigurno. Osjećaju li se ljudi sigurnije u zaleđu Zadra, gdje je bila Oluja, ili se sigurnije osjećaju u Vukovaru koji je prošao mirnu reintegraciju? Ne treba puno razmišljati kako bi se uvidjelo da se vrlo vjerojatno ljudi osjećaju sigurnije u zaleđu Zadra, gdje je bila vojna operacija, nego u Vukovaru gdje je bila mirna reintegracija. No odatle bi bilo pogrešno izvući zaključak da su vojne pobjede „bolje“ od mirovnih. Treba sagledati širi

sliku. Što se dogodilo sa stanovništvom iz zaleda Zadra i koliko je tu ljudi poginulo? Je li ova nesigurnost koju osjećaju ljudi u istočnom dijelu Hrvatske vrijedna ljudskih života? Ako krenemo od pretpostavke da je ljudski život najvrjednije što imamo, bit ćemo spremni osjećati se nešto nesigurnije, ali ujedno i biti ponosni što nismo izgubili ni jedan ljudski život. Toliko o kritičnom stavu prema mirnoj reintegraciji. Sad bih se želio posvetiti ulozi nevladina sektora u mirnoj reintegraciji. Danas imamo puno nevladinih organizacija, a ja uvijek volim spomenuti dvije s kojima se ne mogu identificirati. Jedna je Nogometni klub Dinamo i, iako navijam za Dinamo, moram priznati da ne gajim simpatije prema nevladinoj organizaciji Dinamo. Druga nevladina organizacija s kojom se ne mogu poistovjetiti jest ZAMP. Ovime želim samo istaknuti, da kada govorimo o civilnom društvu, moramo biti svjesni da je riječ o širokom spektru organizacija i da je nemoguće jednoznačno govoriti o civilnom društvu. Posebice stoga što vidimo da danas u Republici Hrvatskoj postoje tzv. i lijeve i desne i centralne udruge. No zašto mi se čini da je uloga civilnog društva, građana i građanki važna u mirnoj reintegraciji? Upravo zato što je, prema mome mišljenju, mirna reintegracija primarno bila interpretirana kao administrativna operacija. Odnosno, da se granica administrativno dovede tamo gdje je bila prije početka sukoba te da se uspostavi funkcioniranje sustava, tj. lokalne vlasti. Logično je da se iz pozicije predstavnika države treba baviti administrativnim pitanjima. Bilo je teško policijskim službenicima objasniti da im nije jedini zadatak loviti lobove i prijestupnike nego uistinu smirivati situaciju među građanima. U tom su smislu i državni službenici postali mirovnjaci na terenu. Nažalost, Republika Hrvatska po administrativnom završetku procesa nije više pokazala interes za nastavak mirovnog rada svojih službenika, a svi mi koji se bavimo mirovnom politikom, a posebice oni koji su živjeli i žive u Vukovaru, znaju kako su tek po završetku procesa mirne reintegracije počeli pravi izazovi i da je izostanak nastavka tog procesa bio neoprostiv propust. Veliki posao pomirenja tek je trebao početi. Ne želim upirati prstom i vikati kako su svi na vlasti zločesti, nego želim da svatko preispita sam sebe jer je odgovornost bila zajednička. Mi, kao obični građani i građanke, trebali smo se potruditi i uspostaviti što kvalitetniji suživot.

Jedan od često isticanih projekata u procesu mirne reintegracije onaj je koji su radili kolege iz Centra za mir Osijek s još nekim organizacijama civilnog društva po istočnoj Slavoniji. Riječ je o projektu slušanja u kojem se radilo na način da su ljudi u skupinama, koje su se zvale mirovni timovi, išli po kućama ljudi koji su cijelo vrijeme bili na području istočne Slavonije i onih koji su se vratili nakon rata. Molili su ih za razgovor, ali ne kako bi im držali predavanja, nego da bi ih saslušali. Ta potreba za ljudskim razgovorom i osjećajem ljudske topline i suočavanja bila je ključna i vrlo važna te je doprinijela uspješnom procesu mirne reintegracije. Možemo li mi danas uopće zamisliti da u našoj državi djeluje Ministarstvo izgradnje mira te da nudi program mirovnog slušanja u kojem djeluju mirovni timovi koji se financiraju iz proračuna, da ujedno postoje i mirovne politike koje dolaze do te faze da se institucionaliziraju? To nam je doista teško zamisliti. Upravo je izostala i nedostaje takva institucionalna podrška izgradnje mira. Kada se ističe da u Vukovaru postoji puno udruga, to je istina, ali ako mene pitate – trebalo bi ih biti i deset puta više. Jer, Vukovar je zaslužio lude koji će predanje raditi, koje treba podržati i financirati. Ono što država neće moći regulirati otvara prostor građanima i građankama koji će taj posao izvršiti. No strane institucije moraju početi prepoznavati mirovni rad.

Stoga, značaj mirne reintegracije nije samo na nacionalnoj razini već i u svjetskom kontekstu. Pomalo me je zaprepastilo, zbulilo, ali i učinilo da se osjećam počašćeno što nas ljudi iz Ukrajine mole da dođemo do njih ili ih pozovemo k sebi kako bismo popričali o situaciji koju oni imaju s Rusijom. Kao što je to bio slučaj s Vukovarom, tako je i s Ukrajinom – mediji serviraju razne slike i stavove o tome što se dogodilo ili nije. Naš model mirne reintegracije bez sumnje je model koji će Ukrajina morati početi proučavati. Želim reći kako se napokon počinje prepoznavati uspješnost mirne reintegracije. Nažalost, opet to nije vidljivo kroz državnu politiku. Ipak, spomenuti da je bivši, sada ozloglašeni, premijer Ivo Sanader 2008. godine, obraćajući se UN-u, prvi put spomenuo mirnu reintegraciju, a ove je godine ministrica vanjskih poslova Vesna Pusić prepoznala izgradnju mira kao dio hrvatske vanjske politike. Osim toga, nedavno su bili raspisani natječaji za udruge civilnog društva za projekte kojima bi se pomagalo zemljama izvan Hrvatske. Većinom se to odnosi na susjedne zemlje, poput Srbije i Bosne i Hercegovine, ali primjerice Centar za mirovne studije radit će u Palestini i Gazi, dok će neke organizacije otići u Ukrajinu.

Želim istaknuti da ovaj grad ima kapital, da svi imamo iskustvo rata te se očekuje da svojim iskustvom pomognemo nekome kome je to trenutačno potrebno. Kroz rat se nisu stekle samo vještine ratovanja već i znanja preživljavanja, suradnje, izgradnje mira. Trenutačno smo u fazi pripreme dolaska kolega iz Gaze te se nadamo kako će oni imati priliku posjetiti Vukovar. Smatram da doista trebaju doći u Vukovar pogotovo zato što ih zanima kako se organizira civilno društvo u trenucima kada ste fizički opkoljeni i ne možete se kretati. Već četiri mjeseca pokušavamo dobiti dozvolu za jednog mladića iz Gaze, da mu izraelske vlasti daju propusnicu kako bi mogao doći do Jordana, a onda možda i do Zagreba. Potom bi htio doći i ovamo te čuti poneki savjet o tome kako se ponašati kad je grad opkoljen jer Vukovarci i Vukovarke zasigurno to znaju najbolje.

Nadam se da iduće godine nećemo na ovaj način slaviti niti obilježavati mirnu reintegraciju i da tu inicijativu neće preuzimati samo Europski dom Vukovar. Ovo je na neki način i poziv vlastima da organiziraju svečanu sjednicu na temu mirne reintegracije, da pokušamo raditi zajedno, da vam ponudimo svoju pomoć, znanje i iskustvo iako ne živimo ovdje. Spremni smo podržati svaku aktivnost vezanu uz mirnu reintegraciju te želimo da u Vukovar dođu ljudi koji žele mirno rješavanje sukoba te da ovaj grad bude uzor i model izgradnje mira. Davno smo predlagali UN-u da u Vukovaru otvorи Agenciju za izgradnju mira, ali mi nismo Vlada, već mala nevladina organizacija. No ako zajedno možemo raditi na tome da mirnu reintegraciju stavimo na pravo mjesto, ne samo u našoj već i u svjetskoj povijesti, i od nje napravimo kapital, mi smo više nego spremni na suradnju. Hvala vam puno!

